RNI NO. MAHMAR/2020/84035

BAHUJAN SAURABHA

बहुजन सौरभ

सोमवार, ६ एप्रिल २०२६ | वर्ष : ६ | अंक : ९७ | दैनिक | किंमत : ₹ ५/-

Monday, 6 April 2026 | Year : 6 | Issue : 97 | Daily | Rate: Rs. 5/-

कायदेविषयक मार्गदर्शन मोफत

संपर्क
ॲड . सुशीला
मो नं 8766507294

दि. 6 एप्रिल 2026

1934- बोरगाव (बलोडी) जिल्हा वर्धा येथे अस्पृश्य परिषदेत स्त्री शिक्षण सवलती व वैवाहिक बाबत सुधारणा ठराव पास.

संकलन प्रा. यशवंत दुपटे

15 वर्षानंतर जनगणनेचे वास्तव आणि राष्ट्राची प्रगती येईल समोर

नवी दिल्ली : जवळपास 15 वर्षांनंतर देशाच्या प्रगतीचे खरे चित्र समोर येईल. देशाची जीवनशैली, शिक्षण, प्रजनन दर, भाषा, रोजगार, स्थलांतर आणि उत्पन्न यांवरील आकडेवारी विकसित राष्ट्र बनण्याचे ध्येय गाठण्याचा मार्ग निश्चित करेल, तर जात आणि धर्मावरील आकडेवारी सामाजिक न्यायातील सध्याची विषमता दूर करण्यास मदत करेल. प्रादेशिक असमानता आणि आर्थिक असंतुलनाबद्दलच्या प्रश्नांची उत्तरे मिळतील. जनगणना केवळ जीडीपीच नव्हे, तर शाश्वत विकासाची उद्दिष्ट्ये? पुन्हा परिभाषित करण्यातही महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावेल.

यामुळे संसदीय आणि विधानसभा मतदारसंघांच्या नवीन सीमांकनाचा मार्ग मोकळा होईल. यामुळे स्थलांतर, ओळख आणि आरक्षणाशी संबंधित प्रश्न निर्माण होतील. खरे तर, सध्याचे जनगणना आयुक्त, मृत्युंजय कुमार नारायण यांच्याद्वारे घेण्यात येत असलेली जनगणना, देशाचे पहिले जनगणना आयुक्त डब्ल्यू. डब्ल्यू. प्लोडन यांनी 1881 मध्ये घेतलेल्या पहिल्या पद्धतशीर जनगणनेपेक्षा अधिक मोठी उत्तरे देईल. नवीन जातीच्या आकडेवारीमुळे, ओबीसी आणि एससी आरक्षणाची नव्याने विभागणी करण्याची आणि त्यांच्या मर्यादा वाढवण्याची मागणी होईल. महिला आरक्षणाशी संबंधित असलेल्या 'नारी शक्ती वंदन कायद्या'मध्ये जनगणनेची वाट न पाहता सुधारणा करून त्याची अंमलबजावणी करावी, अशीही चर्चा आहे. यामुळे लोकसभा आणि राज्य विधानसभांमध्ये महिलांसाठी 33 टक्के जागा राखीव राहतील. जेव्हा एखादी भाषा जाणणाऱ्या आणि बोलणाऱ्या लोकांची संख्या समोर येईल, तेव्हा भाषिक आधारावर नवीन राज्ये निर्माण करण्याच्या मागणीला जोर येऊ शकतो. राज्य पुनर्रचना आयोग स्थापन करून त्या आधारावर राज्यांची विभागणी करण्याचा प्रश्न आधीच उपस्थित झाला आहे. जनगणना कर्मचाऱ्यांना धर्म, जात आणि भाषेसंबंधित प्रश्नांवर वादविवाद न करण्याच्या सूचना देण्यात आल्या आहेत. जर कोणी आपला धर्म किंवा जात उघड करण्यास नकार दिला, तर त्याची तशीच नोंद करणे आवश्यक आहे. अशा प्रश्नांवरून कुटुंबांसोबत वाद घालणे टाळावे. याव्यतिरिक्त, भाषेच्या बाबतीतही संवेदनशीलता आवश्यक आहे. घरातील प्रत्येक सदस्याची मातृभाषा आणि कुटुंबात बोलली जाणारी भाषा यात गल्लत करू नये. जर एखादा नोकर गॅरेजमध्ये राहत असेल आणि कुटुंबाने त्याला सदस्य म्हणून ओळखले असेल, तर गॅरेजला एक अतिरिक्त खोली मानले जाईल.

चार प्रमुख नवीन आव्हाने निर्माण होतील ?

जेव्हा लोकसंख्येची आकडेवारी समोर येईल, तेव्हा हा प्रश्न निर्माण होईल की, लोकसंख्या वाढीचा वेग कमी करणाऱ्या राज्यांना संसाधनांच्या वितरणात या आधारावर काही प्रोत्साहन मिळेल का. दक्षिणेकडील राज्ये त्यांच्या जलद प्रगतीचे श्रेय लोकसंख्या कमी करण्याच्या त्यांच्या प्रयत्नांना देतात. उत्तर आणि दक्षिण राज्यांमधील हा वाद खूप काळापासून आहे. श्रीमंत आणि गरीब यांच्यातील झपाट्याने वाढणारी दरी हे देखील एक मोठे आव्हान आहे. नवीन आकडेवारीच्या संदर्भात देशात किती शहरीकरण झाले आहे आणि गावांनी किती प्रगती केली. .आहे, यावर चर्चा होईल. स्थलांतर आणि घुसखोरीवर चर्चा होईल.

अंधश्रद्धा निर्मूलन ही दशकांची नाही तर शतकांची लढाई

महाराष्ट्रात दरवर्षी 200 हून अधिक 'भोंदू बाबा' गजाआड

पुणे : 'डॉ. नरेंद्र दाभोलकर यांच्या हत्येनंतर 2013 मध्ये राज्यात जादूटोणाविरोधी कायदा लागू झाला. या कायद्यांतर्गत आतापर्यंत दोन हजारांहून अधिक गुन्हे दाखल करण्यात आले आहेत. वर्षाला सरासरी दोनशेहून अधिक गुन्हे या कायद्यांतर्गत करण्यात येतात,' अशी माहिती अंधश्रद्धा निर्मूलन समितीचे कार्यकर्ते मिलिंद देशमुख यांनी शनिवारी दिली. या कायद्याच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी नियमांची गरज असल्याचेही त्यांनी अधोरेखित केले. भोंदूबाबा अशोक खरात प्रकरणानंतर जनजागृतीसाठी शिवप्रेमी डोंगरे प्रतिष्ठानातर्फे आयोजित प्रबोधन सभेत देशमुख बोलत होते. अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचे माजी अध्यक्ष डॉ. श्रीपाल सबनीस, सामाजिक कार्यकर्ते ॲड. असीम सरोदे, डॉ. गीताली वि.मं., ॲड. प्रार्थना सदावर्ते आणि राष्ट्रवादी काँग्रेस (अजित पवार) पक्षाच्या नेत्या ॲड. रूपाली ठोंबरे यांनी या सभेत मार्गदर्शन केले. डोंगरे प्रतिष्ठानाचे प्रमुख मारुती डोंगरे उपस्थित होते. देशमुख म्हणाले, 'समाजात चिकित्सक दृष्टिकोन विकसित झाला पाहिजे. नरेंद्र दाभोलकरांनी सांगितल्याप्रमाणे अंधश्रद्धा निर्मूलन ही दशकांची नाही, तर शतकांची लढाई आहे, हे खरात प्रकरणानंतर अधोरेखित झाले. दाभोलकरांच्या खुनानंतर राज्यात जादूटोणाविरोधी कायद्याची निर्मिती झाली. मात्र, त्या विषयीचे नियम केले गेले नाहीत. या कायद्यांतर्गत अनेक भोंदूबाबांवर कारवाई झाली.'

महत्त्वाच्या बातम्या

केंद्र सरकारने शनिवारी 51 लाखांहून अधिक सिलिंडर केले वितरित

नवी दिल्ली : पेट्रोलियम आणि नैसर्गिक वायू मंत्रालयाने रविवारी सांगितले की, शनिवार, 4 एप्रिल रोजी 51 लाखांहून अधिक एलपीजी सिलिंडर वितरित करण्यात आले आणि देशातील कोणत्याही वितरण संस्थेत गॅसच्या तुटवड्याची नोंद झाली नाही. मंत्रालयाने सांगितले की, एकूण बुकिंगमध्ये ऑनलाइन एलपीजी सिलिंडर बुकिंगचा वाटा 95 टक्क्यांपर्यंत वाढला आहे.

निवडणुकीपूर्वी अनेक ठाणेदारांच्या बदल्या

कोलकाता : पश्चिम बंगाल विधानसभा निवडणुकीच्या पार्श्वभूमीवर, भारतीय निवडणूक आयोगाने (ECI) कोलकातामधील अनेक पोलीस ठाण्यांच्या प्रभारी अधिकाऱ्यांच्या (OCs) बदल्या केल्या आहेत, असे एका अधिकाऱ्याने रविवारी सांगितले. निवडणूक आयोगाने यापूर्वीही अनेक आयपीएस अधिकाऱ्यांच्या बदल्या केल्या आहेत.

महापालिकांच्या अडीच हजार कोटींच्या 'जीएसटी' अनुदानाला बगल

नागपूर : राज्यातील सर्वच महापालिकांचे मार्च महिन्याचे जीएसटी अनुदान रखडले असून त्यामुळे महापालिकांचे खर्चाचे गणित बिघडले आहे. जीएसटी अनुदान रखडल्याचा सर्वाधिक 1200 कोटींचा फटका मुंबई महापालिकेला बसला आहे. राज्यातील महापालिकांचे 2571.06 कोटी रुपयांचे अनुदान न मिळाल्याने त्यांच्यापुढे कर्मचाऱ्यांचे वेतन, निवृत्तीवेतन, वीज, कंत्राटदारांची देयके यांसारखा खर्चाबाबत पेच निर्माण झाला आहे. जकातीनंतर एलटीबीद्वारे महापालिकेला दर महिन्याला निश्चित उत्पन्न मिळत होते. जीएसटी लागू झाल्यानंतर राज्य सरकारकडून महापालिकेला दर महिन्याला 4 तारखेच्या आत अनुदान येणे बंधनकारक आहे. मात्र 2025-26 या आर्थिक वर्षात दुसऱ्यांदा अनुदान रोखण्यात आले. या आर्थिक वर्षाच्या सुरुवातीला एप्रिल व मे या दोन महिन्यांचे पाच हजार कोटींवर अनुदान रोखले होते.

लोकसभा व विधानसभा जागावाढीवरून वाद

नवी दिल्ली : लोकसभा आणि विधानसभेच्या जागांची संख्या वाढवण्याच्या प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदींच्या प्रस्तावावर काँग्रेस पक्षाने जोरदार हल्ला चढवला आहे. पक्षाच्या मते, या निर्णयामुळे मोठ्या आणि अधिक लोकसंख्या असलेल्या राज्यांना फायदा होईल आणि हे केवळ लक्ष विचलित करण्याचे एक डावपेच आहे. विरोधी पक्षाने प्रधानमंत्रींवर देशातील जनतेची फसवणूक केल्याचा आणि दिशाभूल करणारी विधाने केल्याचा आरोपही केला आहे.

'जनतेचे लक्ष विचलित करण्याचा हा एक डाव आहे,' असे काँग्रेसचे संपर्क विभागाचे सरचिटणीस जयराम रमेश यांनी इन्स्टाग्रामवरील एका पोस्टमध्ये म्हटले आहे. *'प्रधानमंत्री पुन्हा आपल्या जुन्याच युक्त्या वापरत आहेत, लोकांची फसवणूक करण्याच्या उद्देशाने दिशाभूल करणारी विधाने करत आहेत. ते म्हणतात की, जर लोकसभेची सदस्यसंख्या 50 टक्क्यांनी वाढवली आणि प्रत्येक राज्यातील लोकसभेच्या जागांची संख्याही 50 टक्क्यांनी वाढवली, तर दक्षिण भारतीय राज्यांचे कोणतेही नुकसान होणार नाही.'* जयराम रमेश यांनी म्हटले आहे की, देश एका गंभीर आर्थिक आणि परराष्ट्र धोरणाच्या संकटाचा सामना करत आहे. कोणत्याही अर्थपूर्ण सल्लामसलतीशिवाय किंवा व्यापक सार्वजनिक चर्चेविना, लोकसभा आणि विधानसभेची संख्याबळ वाढवणे हीच प्रधानमंत्रींची एकमेव चिंता आहे. हे 'जनतेचे लक्ष विचलित करण्याचे एक शस्त्र' आहे. लोकसभेच्या जागा वाढवण्यासाठी अर्थसंकल्पीय अधिवेशन तीन दिवसांनी वाढवले. हे उल्लेखनीय आहे की, पंतप्रधान मोदींनी अलीकडेच एका निवडणूक रॅलीत सांगितले की, 2023 मध्ये मंजूर झालेला महिला आरक्षण कायदा 2029 पासून लागू करता यावा यासाठी अर्थसंकल्पीय अधिवेशन तीन दिवसांनी वाढवण्यात आले.

'ते पन्नास दिवस' ही कादंबरी अभ्यासक्रमातून बाद

अमरावती : संत गाडगेबाबा अमरावती विद्यापीठाच्या मराठी विभागातील अभ्यासक्रमावरून सध्या नवा वाद उफाळून आला आहे. बीए मराठीच्या द्वितीय वर्षात अभ्यासासाठी असलेली लेखक पवन भगत यांची 'ते पन्नास दिवस' ही कादंबरी अभ्यासक्रमातून हटविण्यात आली आहे. ही कादंबरी भाजप सरकारवर टीका करणारी असल्याचा आक्षेप घेण्यात आला होता. विद्यापीठाच्या या निर्णयामुळे शैक्षणिक वर्तुळात तीव्र पडसाद उमटत आहेत. करोना काळातील काही प्रसंगांच्या पार्श्वभूमीवर आधारित या कादंबरीतील काही अंश हे सत्ताधारी भाजप सरकारच्या कार्यपद्धतीवर प्रतिकूल भाष्य करणारे असल्याचा दावा काही प्राध्यापकांनी केला होता. 9 डिसेंबर रोजी विद्या परिषदेच्या बैठकीत काही सदस्यांनी या कादंबरीवर आक्षेप घेतले, त्यानंतर कुलगुरू डॉ. मिलिंद बारहाते यांनी ही कादंबरी अभ्यासमंडळाकडे पुनर्विचार करण्यास पाठवली. अभ्यासमंडळात या कांदबरीवर पुनर्विचार झाल्यावर या कादंबरीत काहीही गैर अथवा आक्षेपार्ह नाही, असा निर्णय घेऊन ही कादंबरी कायम ठेवण्याचा निर्णय झाला होता, अशी माहिती मराठी विभागाच्या प्रमुख, समीक्षक आणि संशोधक डॉ. मोना चिमोटे यांनी दिली.

न्यायव्यवस्था बळकट करणे हा पर्याय नसून गरज : सरन्यायाधीश

नवी दिल्ली : सर्वोच्च न्यायालयाचे सरन्यायाधीश सूर्यकांत यांनी रविवारी हैदराबाद येथे तेलंगणा उच्च न्यायालयाच्या विभाग 2 ची पायाभरणी केली. याप्रसंगी बोलताना ते म्हणाले की, न्यायव्यवस्था मजबूत करणे हा पर्याय नसून एक गरज आहे, हे आता देशातील सर्व सरकारांनी मान्य केले आहे. जेव्हा न्यायपालिका आणि कार्यकारी मंडळ एकाच उद्देशाने काम करतात, तेव्हाच संविधान खऱ्या अर्थाने जिवंत होते, यावर त्यांनी भर दिला.

सरन्यायाधीश सूर्यकांत यांनी देशभरात सुरू असलेल्या विकासकामांबद्दल समाधान व्यक्त केले. त्यांनी नमूद केले की, *गेल्या काही महिन्यांत त्यांनी उत्तर प्रदेश, हिमाचल प्रदेश, आंध्र प्रदेश, आसाम आणि आता तेलंगणा येथील न्यायालयीन संकुलांची पायाभरणी केली आहे. यावरून हे दिसून येते की, सर्व विचारसरणीची सरकारे न्यायालयीन सुविधा सुधारण्याचे महत्त्व ओळखत आहेत.*

प्रस्तावित उच्च न्यायालय संकुलाच्या मॉडेल आणि योजनांचा आढावा घेतल्यानंतर सरन्यायाधीशांनी त्याची प्रशंसा केली. त्यांनी सांगितले की, हे नवीन 100 एकरांचे संकुल देशातील सर्वोत्कृष्ट न्यायालयीन संकुलांपैकी एक असेल. मुख्यमंत्री ए. रेवंत रेड्डी यांनी सरन्यायाधीशांना आश्वासन दिले की, न्यायाधीशांची निवासस्थाने आणि इतर सुविधांसह संपूर्ण उच्च न्यायालय संकुल दोन वर्षांत पूर्ण केले जाईल. सरन्यायाधीश सूर्यकांत यांनी सरकारच्या वचनबद्धतेची प्रशंसा केली.

तेलंगणा सरकारने या नवीन संकुलासाठी 100 एकर जमीन दिली आहे. याच्या बांधकामासाठी 2,583 कोटी रुपयांची प्रशासकीय मंजुरी देण्यात आली आहे.

महाबोधी महाविहार मुक्तीची मागणी राज्यसभेत

1949 चा कायदा रद्द करण्याची जोरदार मागणी

नवी दिल्ली : समाजवादी पार्टीचे राज्यसभा खासदार Ramji Lal Suman यांनी राज्यसभेच्या शून्यकालात महाबोधी महाविहार, बोधगया येथील व्यवस्थापन पूर्णपणे बौद्ध अनुयायांच्या ताब्यात देण्याची ठाम मागणी केली. त्यांनी 1949 च्या Bodh Gaya Temple Act ला 'काळा कायदा' संबोधत त्याच्या तात्काळ रद्दबातल किंवा दुरुस्तीची मागणी केली.

खासदार सुमन यांनी सांगितले की, जगभरातील सुमारे 55 कोटी बौद्ध अनुयायांसाठी पवित्र असलेल्या या स्थळाचे व्यवस्थापन अद्याप बौद्धांकडे नाही, ही गंभीर अन्यायाची बाब आहे. Gautama Buddha यांना याच ठिकाणी ज्ञानप्राप्ती झाली असूनही व्यवस्थापनात गैर-बौद्ध सदस्यांचा समावेश का, असा सवाल त्यांनी उपस्थित केला.

महाबोधी महाविहाराचे संपूर्ण व्यवस्थापन बौद्ध अनुयायांकडे सोपवावे.

मंदिर समितीत गैर-बौद्ध सदस्यांची नियुक्ती थांबवावी. मंदिरातील निधीचा गैरवापर थांबवावा; विशेषतः अयोध्या राम मंदिरासाठी दिलेल्या 1 कोटी रुपयांच्या देणगीबाबत चौकशी करावी. गया आंतरराष्ट्रीय विमानतळाला भगवान गौतम बुद्ध यांचे नाव द्यावे. आंदोलनाचा संदर्भ

सुमन यांनी बोधगया येथे सुरू असलेल्या 415 दिवसांच्या सततच्या आंदोलनाचा उल्लेख करत बिहार सरकारवर संवेदनशून्यतेचा आरोप केला. त्यांनी ऑल इंडिया बुद्धिस्ट फोरम (AIBF) तसेच आंबेडकरी विचारधारेच्या विविध संघटनांच्या आंदोलनाला पाठिंबा दर्शविला.

अलीकडेच आग्रा येथे पार पडलेल्या राष्ट्रीय महाबोधी महाविहार मुक्ती बैठकीत देशभरातील संघटनांनी एकत्र येऊन राष्ट्रीय कार्यकारिणी स्थापन केली असून, सर्व खासदारांनी संसदेत हा मुद्दा उपस्थित करावा, असे आवाहन करण्यात आले. या आंदोलनात मा. आकाश लामा, भदन्त प्रज्ञाशील, भदन्त धम्मशिखर, भदन्त डॉ. चंद्रकीर्ति, भदन्त धम्मतप, भदन्त श्रद्धामित्र, धर्मप्रकाश भारती, चंद्रबोधि पाटील, शंकर ढेंगरे, मार्शल सुनिल सारीपुत्र यांसह अनेक बौद्ध भिक्षू व कार्यकर्ते सहभागी झाले आहेत.

महाबोधी महाविहार मुक्ती आंदोलनाचे राष्ट्रीय प्रमुख डॉ. आकाश लामा व भदन्त धम्मशिखर यांनी स्पष्ट केले की, 1949 चा अन्यायकारक कायदा रद्द करून महाबोधी महाविहार बौद्ध समाजाच्या ताब्यात देईपर्यंत हा लढा अधिक तीव्र केला जाईल.

गुलामांना गुलामीची जाणीव करून द्या म्हणजे ते स्वतःच बंड करून उठतील. (डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर)

फुले जयंती 11 एप्रिल

भीम जयंती 14 एप्रिल

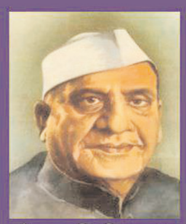

भाऊसाहेब स्मृति दिवस 10 एप्रिल

आम्ही सारे भारतीय

द्वारा आयोजित

महात्मा ज्योतिबा फुले, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर जयंती आणि डॉ. भाऊसाहेब पंजाबराव देशमुख,जालियनवाला बाग हत्याकांड स्मृती, चवदार तळे सत्याग्रह शताब्दी, संविधानाला 75 वर्षे पूर्ण झाल्या निमित्त

गुलामगिरी विरुद्ध परिषद

गुरुवार दिनांक १६ एप्रिल,२०२६ | दुपारी ठीक १२ ते ५ वा.
मधुरम सभागृह, दुसरा माळा, हिंदी मोरभवन, बर्डी,नागपूर

प्रमुख मार्गदर्शक

मा. शामदादा गायकवाड मुंबई (राष्ट्रीय अध्यक्ष, अ.भा. रिप.पार्टी सेक्युलर)
कॉ.किरणताई मोघे, (पुणे) CPM, कॉ. अहमद सरफराज (सोलापूर) CPI
मा. चंद्रकांत वानखेडे (यवतमाळ), गांधीवादी, समाजवादी विचारवंत, पत्रकार
भूपेंद्र गणवीर (पत्रकार), सरदार जगजीत सिंग, महाराष्ट्र अनिस नागपूर

विनीत

अशोक सरस्वती, कॉ.अरूण लाटकर, कॉ.शाम काळे, प्रा.घनशाम धाबर्डे, डॉ.विनय बारहाते, सरदार जगजीत सिंह, कॉ.मनोहर मुळे, डॉ.सुरेश वर्षे, सुरेंद्र बुराडे, हरिकिशन हटवार,कॉ. ज्योती अंडरसहारे, कॉ. गुंजन घोडे, कॉ. शेषराव सोनवने, कॉ. जलीम शेख, मिलींद शेन्डे, अशोक काकडे

लेखकांकडून सामाजिक प्रश्नांवर सजग लेखनाची गरज व्यक्त

मूकनायकाने घडवले बोलके नायक

नागपूर : भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी मानवमुक्तीच्या लढ्यात वृत्तपत्रांचे प्रभावी शस्त्र म्हणून उपयोग केला. त्यांच्या `मूकनायक' या वृत्तपत्राने शोषित, वंचित समाजाला आवाज दिला आणि बोलके नायक घडवले. आजही समाजासमोर अनेक ज्वलंत प्रश्न उभे असून त्यावर सातत्याने आणि जबाबदारीने लेखन होणे ही काळाची गरज आहे, असे प्रतिपादन अध्यक्ष विलास गजभिये यांनी केले. प्रतापनगर येथील वटथाई बुद्ध विहारात परिवर्तन विचार मंचच्या वतीने महाड सत्याग्रहाच्या जन्मशताब्दी आणि `बहिष्कृत भारत'च्या वर्धापन दिनानिमित्त `चला समूहाने पुढे जाऊ या, विचारांना दिशा देऊ या' या ध्येयाने लेखक संवाद परिषदेचे आयोजन करण्यात आले होते. या परिषदेत अध्यक्षस्थानावरून गजभिये बोलत होते. लेखणीतून व्यक्त झाले चळवळीचे अनुभव `मी का लिहितो/लिहिते' या विषयावर विविध मान्यवरांनी आपले विचार मांडले. सुजाता लोखंडे यांनी स्वत:चे अनुभव साहित्याचा भाग व्हावेत, असे सांगितले. श्रीराम बनसोड यांनी संविधान संरक्षणासाठी लेखकांनी सजगपणे लेखन करण्याचे आवाहन केले. प्राचार्य संध्या राजूरकर यांनी वृत्तपत्र लेखनातील अनुभवांनी लेखणी समृद्ध झाल्याचे नमूद केले. डॉ. अजय चिकाटे यांनी आईने जोपासलेल्या वाचन संस्कृतीमुळे साहित्य क्षेत्राकडे वळल्याची भावना व्यक्त केली. डॉ. सुनंदा जुलमे व प्रा. राम घोडेस्वार यांनी आंबेडकरी विचारसरणी व सामाजिक चळवळीने लेखनाला प्रेरणा दिल्याचे सांगितले. जीवन गावंडे यांनी लेखकांनी सामाजिक जबाबदारी लक्षात घेऊन लेखन करावे, असे मत मांडले. नरेश मेश्राम यांनी संविधानाच्या प्रास्ताविकाच्या वाचनाने सुरवात झाली. यावेळी भदंत नागदिपंकर यांच्या हस्ते `परिवर्तन साहित्य संमेलन' विशेषांकाचे प्रकाशन झाले. या प्रसंगी प्रा. राम घोडेस्वार, लेखिका प्रणोती कलमकर, नाट्यकलावंत मालती वारडे, राहुल मेश्राम, हेमंत टाले, डॉ. शिल बागडे आणि गीता लोखंडे यांचा सत्कार केला. परिषदेत प्रा. भीमराव गायकवाड, दिनकर मडकवाडे, सम्राट माटे, माधुरी लोखंडे, डॉ. सूर्यकांता पाटील, शालिनी मेश्राम, प्राचार्य भाऊ वासनिक, सुधाकर स्थूल, सुनंदा रायपुरे, ज्योत्स्ना बनसोड, य.ना. पाटील, डॉ. मुकुंद मेश्राम यांच्यासह विदर्भातील अनेक साहित्यिक उपस्थित होते. संचालन प्रिती तिरपुडे यांनी केले, तर आभार प्रदर्शन ज्योत्स्ना बनसोड यांनी केले.

बाबुराव मारोती फुलझेले

: शुभेच्छुक :

सौ. चंद्रप्रभा बाबुराव फुलझेले, गं.भा. श्रृती राजेश फुलझेले(सुन), सौ. प्रज्ञा योगेश फुलझेले, सौ. अर्चना रूपेश फुलझेले, सौ. रंजना सुरेश डांगे(मुलगी जावई)

सानिया, स्तुपल, परिणिता, राजस, राजगीर, उत्कर्ष, पारितोष समस्त फुलझेले परिवार व मित्र परिवार.

७३४ दत्तात्रय नगर, कार्पोरेशन शाळेजवळ, नागपूर.

“ तुमची सवयच तुमचं भविष्य घडवते. चांगल्या सवयी जपा. ”

बहुजन सौरभ संपादकीय

अवकाळी पाऊस व शेतकरी

महाराष्ट्रासह देशातील अनेक भागांमध्ये अवकाळी पावसाने पुन्हा एकदा शेतकऱ्यांचे कंबरडे मोडले आहे. आधीच कर्जबाजारी, नैसर्गिक आपत्तींच्या विळख्यात सापडलेला शेतकरी आज अक्षरशः उघड्यावर आला आहे. पण या सगळ्या परिस्थितीत सरकारची भूमिका काय? नेहमीप्रमाणेच आश्वासनांची खैरात आणि प्रत्यक्षात शून्य कृती! अवकाळी पाऊस हा काही नवीन विषय नाही. दरवर्षी मार्च-एप्रिलमध्ये होणाऱ्या या अनियमित पावसामुळे गहू, हरभरा, कापूस, संत्री, आंबा यांसारख्या पिकांचे प्रचंड नुकसान होते. यंदाही त्याला अपवाद नाही. हजारो हेक्टरवरील पिके जमिनदोस्त झाली, पण प्रशासनाचा प्रतिसाद मात्र नेहमीसारखाच संथ आणि निष्क्रिय आहे. सरकारकडून तात्काळ पंचनामे करण्याचे आदेश दिले जातात, पण प्रत्यक्षात पंचनामे वेळेत होत नाहीत. जे होतात, तेही कागदावरच. शेतकऱ्यांना नुकसान भरपाई मिळण्यासाठी महिनोनमहिने प्रतीक्षा करावी लागते. अनेक वेळा ही मदत इतकी तुटपुंजी असते की ती शेतकऱ्यांच्या जखमेवर मीठ चोळण्यासारखी ठरते. 10-15 हजार रुपयांची मदत देऊन लाखो रुपयांचे नुकसान भरून निघणार आहे का? याहून गंभीर बाब म्हणजे, सरकारने अजूनही अवकाळी पावसासाठी ठोस आणि दीर्घकालीन धोरण आखलेले नाही. हवामान बदल हा जागतिक मुद्दा आहे, हे सगळ्यांना माहिती आहे. मग शेतकऱ्यांना त्याचा फटका बसू नये म्हणून काय उपाययोजना केल्या जात आहेत? केवळ घोषणाबाजी आणि योजनांची जाहिरात करून प्रश्न सुटणार नाही. पिकविमा योजना हा शेतकऱ्यांसाठी आधार ठरायला हवा होता, पण प्रत्यक्षात तो एक मोठा विनोद बनला आहे. विमा कंपन्या प्रीमियम गोळा करण्यात पुढे असतात, पण नुकसान भरपाई देताना हात आखडता घेतात. शेतकऱ्यांना योग्य मोबदला मिळत नाही. अनेक वेळा विमा मिळवण्यासाठी शेतकऱ्यांना सरकारी दारात हेलपाटे मारावे लागतात. या व्यवस्थेवर सरकारचे नियंत्रण का नाही? सरकारच्या धोरणांमध्ये सातत्याचा अभाव हा आणखी एक गंभीर मुद्दा आहे. एकीकडे शेतकऱ्यांना उत्पादन वाढवण्याचे आवाहन केले जाते, तर दुसरीकडे त्यांना योग्य बाजारभाव मिळत नाही. अवकाळी पावसामुळे जे थोडेफार उत्पादन वाचते, तेही बाजारात पडून राहते. शेतकरी दुप्पट मार खातो, निसर्गाचा आणि बाजारव्यवस्थेचा! शेतकऱ्यांच्या प्रश्नांवर राजकारण करणे हे आजच्या सत्ताधाऱ्यांचे प्रमुख काम बनले आहे. विरोधकांवर आरोप-प्रत्यारोप करण्यात वेळ घालवला जातो, पण प्रत्यक्ष उपाययोजना मात्र होत नाहीत. शेतकरी आत्महत्या करत असताना, सरकार मात्र निवडणुकीच्या तयारीत व्यस्त आहे, ही वस्तुस्थिती लपवून चालणार नाही. आज गरज आहे ती ठोस निर्णयांची. अवकाळी पावसामुळे होणारे नुकसान टाळण्यासाठी आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर करणे आवश्यक आहे. हवामान अंदाज प्रणाली अधिक अचूक करणे, शेतकऱ्यांना वेळेवर सूचना देणे, पिकांचे विविधीकरण करणे, आणि जलसंधारणाच्या उपाययोजना राबवणे हे अत्यावश्यक आहे. पण यासाठी राजकीय इच्छाशक्ती लागते, जी सध्या दिसत नाही. नुकसानभरपाईची प्रक्रिया पारदर्शक आणि जलद केली पाहिजे. डिजिटल पंचनामे, थेट बँक खात्यात मदत जमा करणे, आणि विमा कंपन्यांवर कडक कारवाई करणे हे सरकारने तात्काळ करायला हवे. अन्यथा शेतकऱ्यांचा विश्वास उडत जाईल. शेवटी, एक गोष्ट स्पष्ट आहे. अवकाळी पाऊस थांबवणे आपल्या हातात नाही, पण त्याचा फटका शेतकऱ्यांना बसू नये यासाठी उपाययोजना करणे नक्कीच आपल्या हातात आहे. सरकारने जर आजही डोळेझाक केली, तर उद्या परिस्थिती आणखी भीषण होईल. शेतकरी हा देशाचा कणा आहे, ही केवळ घोषवाक्यांपुरती मर्यादित गोष्ट राहू नये. त्यासाठी सरकारने कृतीतून दाखवून द्यायला हवे. अन्यथा, अवकाळी पावसासारख्या संकटांमुळे शेतकरीच नव्हे, तर संपूर्ण अर्थव्यवस्था कोलमडण्याची भीती नाकारता येणार नाही. ■ ■

मासिक पाळीच्या रजेचा प्रश्न ?

अलीकडे मासिक पाळीच्या काळात महिलांना रजा देण्याचा विषय सर्वोच्च न्यायालयात चर्चेत आला. या संदर्भात न्यायालयाने सावध भूमिका घेतली आणि असे नमूद केले की, जर अशा प्रकारची सक्तीची रजा दिली गेली तर त्याचा परिणाम महिलांच्या रोजगाराच्या संधींवर होऊ शकतो. काही नियोक्ते महिलांना नोकरी देण्यास टाळाटाळ करतील, अशीही भीती व्यक्त करण्यात आली. हा विषय अत्यंत संवेदनशील आणि बहुआयामी आहे. एका बाजूला महिलांच्या आरोग्याचा प्रश्न आहे, तर दुसऱ्या बाजूला रोजगार, समानता आणि सामाजिक परिणाम यांचा विचार आहे. त्यामुळे हा प्रश्न केवळ भावनिक किंवा एकांगी पद्धतीने न सोडवता वैद्यकीय आणि तज्ज्ञांच्या मतांवर आधारित सोडवणे अधिक योग्य ठरेल.

प्रथम, हे समजून घेणे आवश्यक आहे की प्रत्येक महिलेला मासिक पाळीच्या काळात सारखाच त्रास होतो असे नाही. काही महिलांना तीव्र वेदना, अशक्तपणा किंवा इतर आरोग्य समस्या जाणवतात, तर काही महिला नियमितपणे आपले दैनंदिन कामकाज सुरळीत पार पाडू शकतात. त्यामुळे सर्व महिलांसाठी एकसारखी सक्तीची रजा लागू करणे न्याय्य ठरेल का, हा विचार करण्यासारखा मुद्दा आहे.

या संदर्भात स्त्रीरोग तज्ञ, प्रसूती तज्ञ आणि आरोग्य क्षेत्रातील विशेषज्ञांचा सल्ला घेणे अत्यावश्यक आहे. खरोखर किती महिलांना वैद्यकीय दृष्ट्या विश्रांतीची गरज असते? कोणत्या परिस्थितीत रजा आवश्यक ठरते? तसेच आधुनिक औषधोपचार किंवा आरोग्य व्यवस्थापनाच्या कोणत्या पद्धतींमुळे हा त्रास कमी करता येऊ शकतो? या सर्व प्रश्नांची उत्तरे तज्ञांकडूनच मिळू शकतात.

इतिहास पाहिला तर पूर्वीही अनेक महिला मासिक पाळीच्या काळात काम करत होत्या. शेतीकाम, सायकल चालवणे, प्रवास करणे किंवा नोकरी करणे. आजही अनेक महिला दुचाकी चालवत, कार्यालयात काम करत आपले दैनंदिन जीवन सुरळीतपणे पार पाडतात. याचा अर्थ असा नाही की त्रास होत नाही, पण प्रत्येकाची शारीरिक स्थिती वेगळी असते.

याच संदर्भात एक सामाजिक बाजूही लक्षात घेणे आवश्यक आहे. पूर्वी असा एक काळ होता की मासिक पाळी आलेल्या महिलांना चार दिवस घरात वेगळे ठेवले जाई. त्यांना जणू काही अस्पृश्य मानले जाई, कोपऱ्यात बसवले जाई, स्वयंपाक करण्यास किंवा इतर कामांमध्ये सहभागी होण्यास मनाई असे. कुणाचा स्पर्श झाला तर स्नान करण्याची सक्ती केली जाई. स्वच्छतेच्या आणि अंधश्रद्धेच्या नावाखाली ही प्रथा चालत होती. दुर्दैवाने आजही काही ग्रामीण भागात आणि काही कुटुंबांमध्ये अशा प्रथा दिसून येतात. अशा पार्श्वभूमीवर एक प्रश्न निर्माण होतो की, चार दिवसांची सक्तीची रजा देणे म्हणजे या जुन्या प्रथांची पुनरावृत्ती तर ठरणार नाही ना? महिलांना वेगळे करण्याची मानसिकता पुन्हा बळावेल का? हा विचार गांभीर्याने करणे आवश्यक आहे.

तसेच, जर शासकीय किंवा खाजगी क्षेत्रातील कर्मचारी महिलांना अशी रजा लागू केली, तर त्याच न्यायाने शाळा, महाविद्यालयातील विद्यार्थिनी आणि शिक्षिकांनाही ती लागू करावी लागेल. यामुळे शिक्षण व्यवस्था आणि कामकाजावर काय परिणाम होईल, याचाही सखोल विचार होणे गरजेचे आहे.

अनिल वैद्य
माजी न्यायाधिश
मो. 9657758555

जर सर्व महिलांना एकसारखी रजा अनिवार्य केली, तर त्याचे काही सामाजिक परिणामही होऊ शकतात. कार्यालयात एखादी महिला काही दिवस रजेवर असेल, तर तिच्या वैयक्तिक आरोग्याविषयी अनावश्यक चर्चा होण्याची शक्यता असते. तसेच पुरुष सहकाऱ्यांमध्ये असमानतेची भावना निर्माण होऊ शकते, ज्यामुळे कार्यस्थळावर दरी वाढण्याची शक्यता आहे. याशिवाय संरक्षण, पोलीस, विमानचालन यांसारख्या क्षेत्रांमध्ये व्यवस्थापनावरही त्याचा परिणाम होऊ शकतो.

म्हणूनच या विषयावर ‘सुट्टी द्यावी किंवा देऊ नये’ असा टोकाचा निर्णय घेण्याऐवजी संतुलित भूमिका घेणे आवश्यक आहे. ज्यांना वैद्यकीयदृष्ट्या गरज आहे, अशा महिलांना सवलत देणे, लवचिक कामकाजाची व्यवस्था करणे किंवा आवश्यक त्या सुविधा उपलब्ध करून देणे हा अधिक व्यवहार्य मार्ग ठरू शकतो.

शेवटी, मासिक पाळी हा आरोग्याचा आणि सन्मानाचा विषय आहे. त्याकडे संवेदनशीलतेने पाहणे आवश्यक आहे. परंतु धोरण तयार करताना आरोग्य तज्ञांचे मार्गदर्शन, वैज्ञानिक दृष्टिकोन आणि सामाजिक परिणाम या सर्वांचा सखोल विचार करणे गरजेचे आहे. त्यामुळे या प्रश्नाचे उत्तर एकच आहे.

मासिक पाळीच्या रजेचा निर्णय ना सरसकट नाकारावा, ना सरसकट स्वीकारावा; तो आरोग्य तज्ञांच्या सल्ल्याने आणि विवेकपूर्ण पद्धतीनेच घ्यावा. महिला कर्मचाऱ्याने मेडिकल रजा जर मागितली तर वरिष्ठांनी दिली पाहिजे. त्या साठी वेगळा पुरावा मागून अवमानना होणार नाही याची काळजी घेतली पाहिजे. कार्यालयाने स्वच्छते साठी भत्ता दरमहा द्यावा. कार्यालयात अकस्मात भत्ते दिले जातात. चहा पान भत्ता असतो, प्रवास भत्ता असतो. मी न्यायाधीश असताना कोट गाऊन साठी भत्ता घेतला आहे. दरमहा वैद्यकीय भत्ता मिळतो तसाच महिलाना स्वच्छता भत्ता द्यावा आणि गरजू महिलेस वैद्यकीय उपचार आणि सुविधा उपलब्ध करून दिल्या जाव्या. ■ ■

बौद्धांना बदनाम करणे बंद करा

काही दिवसांपासून तथाकथित कॅप्टन अशोक खरात नामक भोंदूबाबाच्या अगाध लीला समाजमाध्यमातून प्रकाशझोतात आल्यात. भोंदूबाबा खरात च्या गळाला अनेक मंत्री, राजकीय नेते आणि अनेक महिला लागल्यात. अनेक महिलांवर बलात्कार केले. लुबाडणूक, गुन्हेगारीतून त्याने प्रचंड माया जमवली. महाराष्ट्राचे एपस्टिन फाईल असलेल्या खरात चे कारनामे मती गुंग करणारे आहेत. शेवटी बिंग फुटलेच. अकुशल कर्माचा घडा भरल्यामुळे सध्या तो नाशिकच्या तुरुंगाची हवा खात आहे.

भारतात असे अनेक भोंदूबाबा, तथाकथित साधूसंत आहेत. त्यामुळे खरातच्या करामतीचे विशेष नवल वाटले नाही. खरात एक व्यक्ती नसून प्रवृत्ती आहे. त्यामुळे अशा भोंदूबाबावर लेख लिहिण्याचे काही औचित्यही नव्हते. परंतु अलीकडे मध्य प्रदेशातील स्वामी आनंद स्वरुप नावाच्या भोंदूचा, बौद्धांना बदनाम करणारा व्हिडिओ वायरल झाला. भगवे कपडे, कपाळावर आडवेउभे चंदन, लाल टिळा लावलेला ढोंगी आनंद स्वरुप म्हणत आहे कि ÷अशोक खरात हा आंबेडकरवादी महार जातीचा आहे. महार शूद्र असून तो ब्राह्मणांचे कर्म करत आहे. आंबेडकरांच्या जातीचे शूद्र हे पंडित बनण्याच्या प्रयत्नात असून त्यांचे चरित्र कुकर्मी आहे. शुद्रांना आपली जागा दाखवली पाहिजे÷. या प्रकारची त्याची भाषा ऐकल्यावर कोणाही आंबेडकरवादी व्यक्तीच्या पायाची आग मस्तकात गेल्याशिवाय राहत नाही.

वास्तविक भोंदू कॅप्टन अशोक खरात हा मूळचा नाशिकचा रहिवासी असून तो मराठा जातीतील आहे. खरातच्या दरबारी अनेक नेत्यांचा राबता असायचा. महिलांचे लैंगिक शोषण, कर्मकांड, लुबाडणूक, फसवणूक करणारा कॅप्टन अशोक खरात ! वास्तविक मनुस्मृतीप्रणीत शिकवणीचा आधार घेणारे व्यक्तीच असे घृणीत कृत्य करू शकतो, हे सवश्रुत आहे. अर्थात या प्रकारच्या उपदेशाची पाळेमुळे हिंदू धर्मग्रंथात दडली आहेत. अस्वमेघ यज्ञ, व्यभिचार पर्व, गुन्हेगारी, फसवणूक ई.चा उगम त्यांच्या धर्मग्रंथापासून आहे. त्यावर आधारित देशाचा प्रधानसेवक सुद्धा बुवाबाजीचे धडे गिरवत असतो. ‘यथा राजा तथा प्रजा’ प्रमाणे त्याचे अनुकरण करणारे अनेक ढोंगी बुवाबाबांना सोनेरी दिवस आले आहेत. संवैधानिक कायद्यामुळे त्यापैकी आसाराम, रामपाल, गुरमीतसिंग, रामरहिम अनेक तथाकथित संत तुरुंगवास भोगत आहेत. अलीकडे देशात लहानमोठ्या असंख्य बुवा-बाबांचे गल्लोगल्ली पेव फुटले आहे. या प्रकारच्या अंधश्रद्धेवर सर्वप्रथम बुद्धाने प्रहार केले आहे. तथागतांनी आपल्या उपदेशातून माणसाला महत्व दिले, त्याच्या नैतिक आचरणावर सर्वाधिक भर दिला आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी दिलेल्या बौद्ध धम्मात नैतिकेतला प्रथम स्थान आहे. त्यांनी ही नैतिकता संविधानाच्या माध्यमातून देशात रुजवली आहे. त्यामुळे बुद्ध-फुले-शाहू-आंबेडकरांचा वारसा लाभलेला कोणीही बुद्धीवादी व्यक्ती असे दुष्कृत्य करण्याची कल्पना सुद्धा करू शकत नाही. जर असे दुष्कृत्य करणारा व्यक्ती महार समाजातील

असता तर चाकणकर बाई त्याच्या दर्शनास गेली सुद्धा नसती. या तथाकथित स्वामीने अशोक खरात हा महार असल्याचा शोध कसा लावला ? त्याला ही माहिती कोणी दिली ? आनंद स्वरुप याने जातीयतेचे जहर ओकले आहे. पोटात असलेले त्याच्या ओठावर आले आहे. हा संपूर्ण आंबेडकरी, बौद्ध समाजाचा घोर अवमान आहे. हे संविधान आणि देश विरोधी कृत्य आहे. बौद्ध समाजाची प्रगती काहींच्या डोळ्यात खुपत आहे. महाराष्ट्रातील बौद्धांना बदनाम करण्यासाठी मध्य प्रदेशच्या आनंद स्वरुप ला कोणीतरी बाध्य केले आहे. अर्थात आजही मनूस्मृती जीवंत आहे, या प्रवृत्तीचे दहन करणे गरजेचे आहे.

श्रीराम बनसोड,
8208617748

त्यासाठी नागरिकांत वैज्ञानिक दृष्टीकोन वाढविण्यास संविधानाचा शिक्षणात समावेश झाला पाहिजे. या तथाकथित ढोंगी स्वरूप विरोधात प्रत्येक शहरात FIR दाखल केले पाहिजे. त्याच्यावर अट्रोसिटी अॅक्ट अंतर्गत गुन्हा नोंदवला पाहिजे. अंधश्रद्धेला खतपाणी घालणारा अशोक खरात आणि विषारी आनंद स्वरुप या दोघांनाही जन्मठेप होणे गरजेचे आहे. आनंद स्वरूप नावाच्या तथाकथित साधूचा आणि प्रवृत्तीचा निषेध आहे. ■ ■

सिंहासारखी डरकाळी

अपना हक्क संग दिल जमाने से छिन पाओ तो कोई बात बने....एका जंगलामध्ये मेंढ्यांच्या कळप राहत होता. त्यांना एकदा लहान सिंहाचा छावा सापडला.त्या सिंहाच्या आईला शिकाऱ्याने मारल्यामुळे ते पिल्लू भटकत होते. सर्व मेंढरांनी आपला भाऊ म्हणून सांभाळ केला.तो सिंह सुद्धा स्वतःला मेंढी समजू लागला. तसाच आवाज काढू लागला त्यांच्यासारखाच चारा खाऊ लागला. काही दिवसांनी थोडा मोठा झाला पण तरीसुद्धा तो स्वतःला मेंढी समजत होता.

एक दिवस अचानक दुसऱ्या मोठ्या सिंहाने मेंढीच्या कळप पाहिला त्या कळपात सिंह बघितला तेव्हा त्याने डरकाळी फोडली. सर्व मेंढ्या पळाल्या व तो तरुण सिंह पळून जात असताना मुद्दाम त्याला पकडले. तरुण सिंह घाबरला भ्या भ्या करू लागला. तेव्हा मोठ्या सिंहाने त्याला सांगितले की अरे तू सुद्धा सिंह आहेस तू माझ्यासारखा आहेस आणि तू मेंढ्यांच्या कळपामध्ये राहतो आहेस. तो तरुण सिंह घाबरला व म्हणाला की मी मेंढी आहे मला मारू नकोस. तेव्हा मोठ्या सिंहाने त्याला पकडून नदीच्या काठावर नेले व त्याला त्याच्या चेहरा व आपला चेहरा दाखविला.आणि सांगितला की बघ आपला दोघांच्या चेहरा एकच आहे. आपण सिंह आहोत. मेंढराच्या कळपात राहणे सोडून दे. तरुण सिंहाला आत्मभान जागृत झाले व त्याने सुद्धा सिंहासारखे डरकाळी फोडली व सिंहासारखे वागू लागला... म्हणून म्हणतात ना गुलामाला गुलामगिरीची जाणीव करून द्या म्हणजे तो बंड करून उठेल.....बोध....1) आपण सुद्धा कधी कधी आपले मूळ विसरून चुकीची संगत करीत असतो. 2)आपले हक्क अधिकार मिळविताना मेंढ्यांसारखे खाली मान घालून न राहता सिंहासारखे आपले हक्क अधिकार मिळविणे शिकले पाहिजे.3) नेहमी आपला आत्मभान जागृत करण्याकरता महापुरुषांचे पुस्तकांचे वाचन नियमित करायला पाहिजे. व इतरांनाही गुलामगिरीची जाणीव करून द्यावी.4)आपण मानव आहोत आपले हक्क अधिकार कुणी हिरावून घेत असल्यास सिंहासारखे डरकाळी फोडली पाहिजे. न्यायासाठी संघर्ष केला पाहिजे.5)मेंढरांच्या कळपात म्हणजे मूर्ख, भित्रे, विषमतावादी, अन्यायवादी यांची संगत सोडली पाहिजे. ■ ■

मंगलवाटा

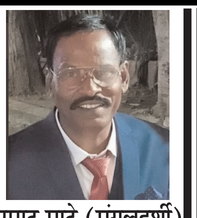

सम्राट माटे (मंगलदर्शी)
मो.9075113644

बहुजन मानस

नागेश चौधरी (बहुजन विचारवंत)
९९७०८७३५६०

म. जोतीराव फुले व राष्ट्र संकल्पना

सामान्यतः लोक ‘देश’ आणि ‘राष्ट्र’ या दोन संकल्पनात काय भेद आहे हे लक्षात घेत नाही. देश भौगोलिक सीमा क्षेत्र असते. परंतु राष्ट्र संकल्पना व्यापक आहे. त्या देशातील भाषा, संस्कृती, धर्म या सर्व घटकांनी मिळून राष्ट्र साकार होते असे मानतात. हे हिंदुराष्ट्र आहे अशी विधाने रा. स्व. संघ आणि परिवारातील लोक सातत्याने करतात. तेव्हा त्यांच्या संकल्पनेतले राष्ट्र सर्वसाधारण लोकांना उमगत नाही. 1939 साली संघाचे दुसरे सरसंघचालक मा. स. गोळवलकरांनी ‘वुई ऑर अवर नेशनहूड डिफाइन्ड’ या पुस्तकात त्यांनी हिंदुराष्ट्राची कल्पना विस्ताराने विशद केली आहे. ज्या देशात भाषा, संस्कृती, धर्म या घटकांवर ज्यांचे वर्चस्व असते त्यांचे राष्ट्र असते अशी त्यांची मांडणी व भूमिका आहे. म. जोतीराव फुल्यांनी राष्ट्रासंबंधी जो विचार मांडला तो विस्ताराने मांडलेला नाही. परंतु त्यांच्या मांडणीतून इथल्या बहुसंख्यकांच्या आकांक्षा प्रतिबिंबित होतात हे निश्चित. म. फुल्यांचे विचार व कार्य 19 व्या शतकातील आहे. इंग्रजी अंमल काळातील आहे. त्यावेळी हा देश इंग्रजांनी एकत्रित करण्याचा प्रयत्न केला. अनेक संस्थाने आपल्या छत्राखाली आणली. म. फुल्यांनी इथल्या समाज व्यवस्थेचा प्रामुख्याने विचार केला. इथली जात, वर्ण व्यवस्था ही इथल्या सर्वसामान्यांचे जीवन पिळवटून टाकणारी आहे. त्यामुळे इथे एक राष्ट्र निर्माण होऊ शकले नाही अशी त्यांची भूमिका होती. त्यांच्याच शब्दात सांगायचे तर ते म्हणतात, आर्यांच्या खोडसाळ मतलबी धर्मावरुन धूर्त आर्यभट ब्राम्हण अज्ञानी शुद्रास तुच्छ मानतात. अज्ञानी शूद्र अज्ञानी महारास नीच मानतात आणि अज्ञानी महार मांगास नीच मानतात. त्यातून अति सोवळे धूर्त आर्यभट ब्राम्हण शूद्रादि अतिशुदास नीच मानून आपण तर नाहीच परंतु त्या सर्वांमध्ये आपापसात रोटी व्यवहार व बेटी व्यवहार होऊ देण्याविषयी प्रतिबंध केल्यामुळे अर्थातच त्या सर्वा मध्ये भिन्न भिन्न प्रकारचे आचार विचार, खाणे पिणे, रीती भाती एकमेकांच्या एकमेकांशी जुळत नाहीत. अशा अठरा धान्याची एकी होऊन त्याचे चरचरीत कडबोळे म्हणजे एकमय लोक "nation" कसे होऊ शकेल? (म. फुले समग्र वाङ्मय, पृ. 407, म. रा. सा. सं. मं. 1969) वरील परिच्छेदात फुल्यांनी उच्चनीचतेवर आधारित, द्वेषावर आधारित जी समाजव्यवस्था आहे त्यामुळे अठरापगड जातीमध्ये जी एकमेकांशी न जुळणारी विभिन्नता आली आहे व जे कडबोळे निर्माण झाले आहे ते कडबोळे म्हणजे एकमय लोक नव्हेत म्हणजे ते ‘राष्ट्र’ "Nation " नव्हे अशी मांडणी केली. अर्थात, त्यांनी राष्ट्र निर्माण होण्यासाठी एकमय नेशन राष्ट्र याची आवश्यकता प्रतिपादन केली. हे एकमय लोक समानतेवर आधारित समाज व्यवस्थेतच होऊ शकतात असा त्याचा मतितार्थ निघतो. त्यांच्या मांडणीचा हाही अर्थ होतो की वर्णजात व्यवस्था राष्ट्र विरोधी आहे.

राष्ट्र निर्माणकारी प्रतिके:- फुल्यांनी आपल्या लिखाणात राष्ट्र निर्माणक पर्यायी प्रतिको प्रतिपादली आहेत. ते राम, कृष्ण यांना राष्ट्र प्रतिके मानत नाहीत. तर त्यांच्याशी संघर्ष करणाऱ्यांना आपली प्रतिके मानतात. म्हणूनच त्यांनी या देशाला बळीस्थान म्हटले आहे. हिंदुस्थान या संज्ञेचा त्यांनी कधीही पुरस्कार केला नाही. बळीराजाच्या प्रतिकाचा त्यांनी विस्ताराने ‘गुलामगिरी’ या पुस्तकात उहापोह केला आहे. बळीराजाचे व्यक्तीमत्व हे समतावादी, न्यायवादी होते, कुणावरही अन्याय करणारे नव्हते अशी बळीराजा विषयीची मांडणी रामायण, महाभारत आदि अनेक ग्रंथामधेही आहे. त्याचबरोबर इथले शूद्रातिशूद्र हे मूल निवासी होत व त्यांचा आदर्श बळीराजा होय यावर त्यांनी भर दिला आहे. वामन-बळीराजा संघर्ष, बळीराजाला पाताळात घालणे, इथल्या लोकांनी ‘ईडा पीडा जावो बळिचे राज्य येवो ।’ अशी आस धरणे इ. बाबी हे स्पष्ट करतात की इथे दोन राष्ट्रामधला संघर्ष होता. फुल्यांनी पराजित राष्ट्राचा संघर्ष पुन्हा उभा करण्याचा प्रयत्न केला आहे. बळीराजाची संकपना त्यांनी इंग्रजापर्यंत आणून ठेवली आहे. जॉर्ज वाशिंग्टनला त्यांनी बळीचा अंश म्हटले आहे. सामाजिक विषमता पुरस्कारणाऱ्या धर्म प्रमुखांना उदा. येशू ख्रिस्त, बुद्ध, पैगंबर यांनाही बळीचा अंश म्हटले आहे. फुल्यांचा राष्ट्रवाद हा भौगोलिक मर्यादेत मावणारा नव्हता. दुसरे म्हणजे त्यानी समता हे राष्ट्राचे मुख्य लक्षण मानले आहे. एक धर्म आणि हा धर्म समता देणारा असेल तर त्यातून एकमय लोक देश, राष्ट्र साकारु शकते अशी त्यांची धारणा होती. इथल्या इंग्रजी शासनाने शूद्र मुक्त करण्यासाठी प्रयत्न केले अशी त्याची धारणा होती. तात्कालिक विचार केला तर फुल्यांचा राष्ट्रवाद हा आहे. जोतीरावांनी विषमतावादी आक्रमक आर्यवादी वर्चस्ववादाचा विरोध केला. अर्थात वर्चस्ववाद्यांचा राष्ट्रवाद व समतावाद्यांचा राष्ट्रवाद यात फरक असतो. वर्चस्ववादी वंशवादाचे पुरस्कर्ते असतात. उदा. हिटलर, मुसोलिनी किंवा आर्य ब्राम्हण राष्ट्रवादी. फुले व साम्राज्यशाही वर्चस्ववादी संकुचित मनोवृत्तीचे असतात तर समतावादी व्यापक मनोवृत्तीचे असतात. मार्क्सने जगातील सर्वहारांचे ऐक्य कल्पिले होते. त्याचप्रमाणे फुल्यांनी देखील इथल्या शूद्रातिशूद्रांची एकी अमेरिकेतील काळ्या लोकांशी दाखवली होती. मार्क्सवादी विचारातून जो राष्ट्रवाद मांडल्या जातो त्यात आर्थिक शोषणाचा मुद्दा मुख्य असतो. म्हणून त्या मुद्द्याला त्या त्या देशातील वर्चस्ववादी उचलून धरतात. उदा. अमेरिकन साम्राज्यशाहीचा विरोध केला. ब्रिटीश साम्राज्यशाहीचा विरोध टिळक, सावरकर, गांधी या सर्वांनी केला. त्याच्या मनातील राष्ट्रवाद हा या देशात जुनी वर्चस्ववादी वर्णवादी सत्ता निर्माण करणे हा होता. दुसरीकडे इथल्या कम्युनिस्टांनी देखील ब्रिटीश, अमेरिकन साम्राज्यशाहीचा विरोध केला. कम्युनिस्टांचा साम्राज्यवाद विरोध आर्थिक शोषणापासून सर्वहारावर्ग मुक्त करण्यासाठी होता किंवा आहे. फुल्यांनी केवळ आर्थिक कारणासाठी या साम्राज्यवादाचा विरोध केला नाही आणि म्हणून इथल्या हिंदुराष्ट्रवाद्यानी व कम्युनिस्टांनी म. फुल्यांना ब्रिटीश साम्राज्यशाहीचे हस्तक म्हणण्याचा प्रघात पाडला. (हाच आरोप या दोन्ही प्रकारच्या लोकांनी डॉ. आंबेडकरांवरही केला.) जोतीरावांना इथली सामाजिक विषमता ही आर्थिक शोषणापेक्षा जास्त अमानवी वाटत होती. म्हणून त्यांना ब्राम्हण अधिक परकीय वाटत होते. ज्यांचे मानवा मानवातील संबंध जास्त दुराव्याचे, जास्त विषमतेचे ते जास्त परकीय असा त्यांच्या भूमिकेचा अर्थ निघतो. आर्थिक शोषक हे माणसाला पशुपेक्षा नीच समजत नाहीत. तशी संस्कृती निर्माण करून ती मानसिकता रुजवत नाहीत. वंशवादी, वर्णवादी शोषक मात्र मानवाला अस्पृश्य करतात शूद्र करतात आणि प्राण्यांना मात्र देवत्व देतात. उदा. गाय व हत्ती, डुक्कर, कासव आदींना अवतार देव वा देवाचे आभार अवतार सांगणे. भांडवली संस्कृतीत किमान असे कधी म्हणत नाही. म्हणून म. फुल्यांचा राष्ट्रवाद भौगोलिक सीमात न मावणारा राष्ट्रवाद आहे.

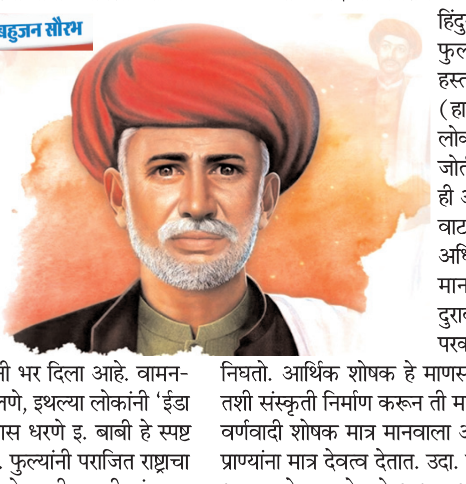

मूलभूत संघर्ष:- मार्क्स आणि फुल्यांच्या मांडणीत फरक हा आहे की मार्क्स आर्थिक परिमाणे घेऊन सर्वहारांची एकी कल्पितात तर फुले याशिवाय सामाजिक शोषितांची एकी कल्पितात. म्हणून मार्क्स जसा अमेरिकेतील काळ्यांनी मान्य केला नाही तसा भारतातील दलितांनी, मागासांनी मार्क्सला डोक्यावर घेतले नाही. म्हणून सामाजिक शोषणाचा लढा हा जास्त मूलभूत ठरतो. जोतीराव फुल्यांच्या एकूण विचारांचा रोख लक्षात घेता ते रूढ अर्थाने राष्ट्रवादी ठरत नाहीत. म्हणूनच त्यांना इथल्या राष्ट्रवाद्यांनी विरोध केला. परंतु त्याच बरोबर आपण ज्या भौगोलिक भागात आहोत तिथे समानतेवर आधारित व्यवस्था निर्माण करावी असा आग्रह धरला आणि मानवी समानतेवर आधारित व्यवस्था ही वर्चस्ववाद्यांच्या विरोधात संघर्ष करून, पर्यायी संस्कृती उभारून निर्माण करता येते. शोषितांची वेगळी अस्मिता (Identity) निर्माण करणे, सत्ताधाऱ्यांकडून आपला वाटा मागण्याची भूमिका घेणे. (उदा. ते पहिले भारतीय आहेत ज्यांनी 1873 साली आरक्षणाचा पुरस्कार केला.) ही त्यांची देण होय. जाताधारीत राष्ट्र मोडित काढण्यासाठी प्रत्येक जातीला संख्या प्रमाणात वाटा मिळाला पाहिजे. त्यातून जाती नावापुरत्या राहतीलही. परंतु वर्चस्व, शोषण राहणार नाही. तेव्हाच ‘एकमय राष्ट्र निर्माण होईल हा होता फुल्यांचा राष्ट्रवाद व सर्वसामान्यपणे हिंदुत्ववाद्यांनी जो राष्ट्रवाद रूढ केला त्यात मूलतः फरक आहे. तो फरक समजून घेतला तर फुल्यांची भूमिका ही मानवी समानतावादी जास्त होतो हे लक्षात येईल. ■ ■

वाचकांचे विचारपिठ

बहुजन सौरभ

विहारांची संख्या नव्हे, तर ‘विहार संस्कृती’ घडविण्याची गरज

अलीकडे मा. अशोक सरस्वती यांनी बहुजन सौरभ मध्ये ‘बुद्ध विहार समन्वय दिवस - दरवर्षी एक महाविहार’ या शीर्षकाखाली लेख लिहून, त्यांच्या वाढदिवसानिमित्त प्रत्येकी 100/- देणगी देण्याचे आवाहन केले आहे. या माध्यमातून देशातील प्रत्येक जिल्ह्यात बुद्ध विहार उभारण्यासाठी 1 कोटी जमा करण्याचे उद्दिष्ट मांडले आहे. पहिल्या दृष्टीक्षेपात ही संकल्पना आकर्षक वाटते; मात्र वास्तवाच्या दृष्टीने विचार केला, तर काही मूलभूत प्रश्न समोर येतात. आज आपल्या समाजात बुद्ध विहारांची कमतरता आहे का? की कमतरता आहे. एकसंध, सशक्त आणि जागरूक समाजाची? देशभरात अनेक बुद्ध विहार अस्तित्वात आहेत. त्यापैकी अनेक ठिकाणी वाचनालये, धम्मवर्ग, सामाजिक व धार्मिक उपक्रम, तसेच ‘रविवार धम्मशाळा’ यांसारख्या माध्यमातून लहान मुलांना बुद्ध, महात्मा फुले, शाहू महाराज, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे विचार रुजविण्याचे कार्य करीत आहेत, ही निश्चितच सकारात्मक बाब आहे. मात्र, याचवेळी अनेक विहार अपेक्षित क्षमतेने कार्यरत नाहीत, ही वस्तुस्थितीही तितकीच खरी आहे आणि नेमके येथेच ‘समन्वय’ आणि ‘संस्कार’ घडविण्याचे खरे कार्य आवश्यक ठरते. ज्या उद्दिष्टांची मांडणी केली जात आहे, ती केवळ आणखी एक बुद्ध विहार उभारून साध्य होऊ शकत नाहीत. महाराष्ट्रभर आधीच शेकडो विहार अस्तित्वात आहेत. मग त्यांपैकी किमान एक तरी विहार आपल्या विचारसरणीनुसार आदर्श का घडवला जात नाही? याच हेतूसाठी स्थापन करण्यात आलेल्या समन्वय समितीचे ठोस असे कोणते यश आपण दाखवू शकतो? जर आधीच सुरू केलेल्या उपक्रमांचे अपेक्षित परिणाम दिसत नसतील, तर नवीन उपक्रमांची घोषणा ही प्रगती नसून दिशाभूल ठरू शकते. त्यामुळे हा पुढचा टप्पा आहे की मूळ ध्येयापासून दूर जाणारे ‘विचलन’?, हा प्रश्न उपस्थित होतो. यासोबतच, वैयक्तिक वाढदिवसाच्या निमित्ताने अशा प्रकारचे निधी संकलन करण्यामागील हेतू काय, हेही स्पष्ट होणे आवश्यक आहे. सामाजिक चळवळींचे केंद्र व्यक्तीपूजेत नसून तत्त्वांमध्ये असते. म्हणूनच कोणत्याही ऐतिहासिक व्यक्तिमत्त्वाशी विशेषतः कांशीराम यांचा फक्त वाढदिवस साम्य असल्याच्या आधारावर तुलना करणे योग्य ठरत नाही. त्यांच्या कार्याची उंची आणि त्यामागील संघर्ष लक्षात घेतल्यास, अशा तुलना टाळणेच अधिक संयुक्तिक ठरेल. नवीन विहार उभारण्यापूर्वी आपण काही मूलभूत प्रश्न स्वतःला विचारले पाहिजेत, आपण एखादा तरी विहार समाजासाठी आदर्श म्हणून उभा केला आहे का? ‘एक आचार, एक विचार’ या तत्त्वावर समाजाला एकत्र आणण्यात आपण कितपत यशस्वी झालो आहोत? सशक्त आणि आदर्श संघ उभारण्यात आपण कितपत प्रगती केली आहे? धम्माचे आचरण करणारे, प्रशिक्षित आणि जागरूक उपासक आपण घडवले आहेत का? ‘बुद्ध विहार संस्कृती’ प्रत्यक्षात कुठे आणि कितपत रुजली आहे?जर या प्रश्नांची उत्तरे समाधानकारक नसतील, तर केवळ नवीन विहार उभारणे म्हणजे विद्यमान समस्यांची पुनरावृत्ती करण्यासारखे ठरेल. बौद्ध संस्कृतीमध्ये ‘दान’ अत्यंत महत्त्वाचे आहे. परंतु त्याचबरोबर त्या दानाचा योग्य, पारदर्शक आणि समाजोपयोगी उपयोग होणे तेवढेच आवश्यक आहे. अन्यथा सतत निधी संकलन करूनही अपेक्षित परिवर्तन साध्य होणार नाही. आज आपला समाज अनेक गंभीर प्रश्नांना सामोरे जात आहे. शिक्षण, रोजगार, आरोग्य आणि आर्थिक स्थैर्य या क्षेत्रांत मोठी तफावत आहे. अशा परिस्थितीत आपली प्राधान्यक्रम ठरवताना अधिक व्यापक दृष्टीची गरज आहे.आपल्याला आवश्यक आहे दर्जेदार शाळा व वसतिगृहे, महाविद्यालये व विद्यापीठे, कौशल्य विकास केंद्रे व उद्योग, रुग्णालये व आरोग्य सुविधा, हे सर्व घटक समाजाच्या उन्नतीसाठी अत्यावश्यक आहेत आणि ते धम्माच्या मूल्यांशी पूर्णतः सुसंगत आहेत.हा विरोध नव्हे, तर आत्मपरीक्षणाचा आग्रह आहे. नवीन विहार उभारण्याऐवजी विद्यमान विहारांना सक्षम, सशक्त आणि आदर्श बनविण्यावर भर दिला पाहिजे. त्यांना केवळ पूजास्थळ न ठेवता, शिक्षण, संघटन आणि बौद्ध संस्कार व धम्म प्रचार यांची केंद्रे बनवणे ही काळाची गरज आहे. कारण शेवटी, समाजाची ताकद ही इमारतींच्या संख्येवर नव्हे, तर त्या समाजातील व्यक्तींच्या गुणवत्ता, सामाजिक ऐक्य आणि सांघीक ध्येयावर अवलंबून असते.

राज रक्षित

“ यश मिळवण्यासाठी धावावे लागते,
बसून स्वप्न पाहून काही मिळत नाही. ”

दिक्षाभुमी नागपूर येथे येत्या 14 एप्रिलला युवा जागृती परिषद

आज देशामध्ये सर्वत्र विकसित भारत 2047 ची चर्चा होत असतांना हे ध्येय गाठण्याकरीता देशामध्ये? त्या प्रमाणे युवा पिढी घडविणे आज समाजाचे कर्तव्य आहे. देशातील युवकांना योग्य मार्ग दर्शन मिळाल्याने ते घडू शकते अन्यथा लोकसंख्या लाभांश ची हि सुर्वण संधी आपल्या हातून सुटू शकते. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची चळवळ हि राष्ट्रोद्धाराची पायाभरणी असल्याने हि राष्ट्रोद्धाराची अधिक जबाबदारी हि युवा वर्गावर आहे.

उच्च शिक्षण व रोजगाराच्या संधी

अशात देशातील एकूण युवकांपैकी 85 टक्के हे आरक्षित प्रवर्ग ओबीसी एसी आणी एसटी या मागास समाजघटकातून येतात. सबका साथ सबका विकास म्हणजे या आरक्षीत प्रवर्गातील युवकांमध्ये नितीमत्ता, व्यसनमुक्तता, शिक्षणाच्या संधी , रोजगाराचे संधी उपलब्ध करून देणे असे म्टल्यास वावगे ठरणार नाही.
आज शहरी व ग्रामीण भागातील युवक युवतींचे जीवनातील प्रश्नांचे स्वरूप वेगळे आहे अशात ग्रामीण भागातील युवकांना वेळेवर शिष्यवृत्ती न मिळणे, वॅलीडीटी न मिळणे अथवा योग्य स्वरूपाचे मार्गदर्शन न मिळाल्याने कमी होणात्या शैक्षणीक संधी, ढासळता आत्मविश्वास, शेतीपुरक व्यवसायातील अडचणी अशा अनेक अडचणींना सामोरे जावे लागत आहे.

शहरातील अल्पउत्पन्न गटातील युवा पिढी गुन्हेगारी , डीजे , रिल्स , दारू ड्रग्ज , पार्टी यांचे नादी लागून स्वतःचे आयुष्य उध्वस् करतात अथवा राजकीय पक्षांचे दावणीला बांधून अल्प लाभाकरीता कर्मकांडवादी मुठभर स्वार्थी लोकांचे हातातील कठपुतली प्रमाणे बांडगुळसारखे जीवन जगतात. खाजगीकरण उदारीकरण चे धोरण, कंत्राटी पद्धतीमुळे अल्प पगारावर रोजगार, कामाची अस्थिरता , एकीकडे वाढती महागाई व दुसरी कडे कमी पगाराचे कंत्राटी नोकऱ्या, व्यवसायाला पुरक कौशल्य आधारीत शिक्षणाचा अभाव अशा विपरीत परिस्थीमध्ये सुदधा आपल्या मनगटावर व बुद्धीमत्तेवर विश्वास ठेवणाऱ्या युवकांना आज दीक्षाभुमीवर येण्याचे आव्हान करण्यात येत आहे. सुख संपन्नता येत असतांना सुदधा मुल्य जपणे अत्यावश्यक असतात. आंबेडकरोत्तर चळवळीमध्ये जुन्या जाणकार मंडळींची नेहमी ओरड असते की चळवळीच्या कार्यक्रमामध्ये युवा वर्ग दिसत नाही, हि युवा उर्जा दुसऱ्या अनावश्यक बाबींवर तर खर्च होत नाही या कडे कटाक्षाने लक्ष देणे गरजेचे आहे.

आपण वयोवृदध होत असतांना चळवळ वृद्धपकाळाकडे जाउ नये याकरीता आज जुन्या जाणकार मंडळींनी युवा पिढीचे प्रश्नांना प्रथम स्थान दिले पाहिजे व योग्य मार्गदर्शन केले पाहिजे अशी इच्छा दीक्षाभुमी स्मारक समितीचे अध्यक्ष भंदत नार्गाजुन सुरई ससाई यांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर बुद्धीस्ट सेमिनरी चे मुख्य मार्गदर्शक भंदत धम्मसारथी यांना बोलून दाखविली व युवा परिषद आयोजनाचा निर्धार पक्का झाला .
या अनुषंगाने वरील परिषदेस प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून नवी दिल्ली येथील संशोधक आकाश संजय खोब्रागडे, सदस्य मानव अधिकार संरक्षण मंच, चेन्नई येथील वैज्ञानिक डॉ एस. शेखर, व वर्धा येथील नालंदा अकादमी चे अनुप कुमार लाभलेले आहे.
अनूप कुमार यांचा जन्मदिनांकः 6 फेब्रुवारी 1977 असून जन्मस्थान लखीमपूर खेरी, उत्तर प्रदेश आहे त्यांची शैक्षणिक पार्श्वभूमी म्हणजे अनूप कुमार यांनी नवी दिल्ली येथील जवाहरलाल नेहरू विद्यापीठातून पदव्युत्तर पदवी (एम.ए.) पूर्ण केली आहे. समाजशास्त्र, इतिहास आणि डॉ. बी. आर. आंबेडकर यांच्या क्रांतिकारी विचारांशी असलेल्या त्यांच्या सखोल संबंधाने त्यांच्या शैक्षणिक प्रवासाला आकार दिला आहे, जे विचार आजही त्यांच्या कार्याला मार्गदर्शन करतात. शैक्षणिक क्षेत्रातील अनुभव सांगयचे झाले तर ते गेल्या 13 वर्षांपासून शिक्षण क्षेत्रात कार्यरत आहेत आणि संपूर्ण भारतातील वंचित, ग्रामीण व इंग्रजी व्यतिरिक्त इतर माध्यमांतील विद्यार्थ्यांना संपूर्ण सहकार्य देण्यासाठी समर्पित आहेत.
अनुप सरांचे कार्य आणि उपलब्धी म्हणजे सर हे संस्थापक-संचालक, नालंदा अकादमी, वर्धा (स्थापना 2013) भारतातील नामांकित विद्यापीठांमध्ये प्रवेश मिळवण्यासाठी 2,300 हून अधिक विद्यार्थ्यांना सहाय्य केले यामुळे 60 हून अधिक विद्यार्थी आंतरराष्ट्रीय विद्यापीठांमध्ये पोहोचले आहेत त्यांनी आजपावेतो 200 हून अधिक मार्गदर्शक आणि शिक्षकांचे जाळे तयार केले व 15 हून अधिक ग्रामीण सामुदायिक ग्रंथालये स्थापन केली डिजिटल नालंदाच्या माध्यमातून देशभरातील 20,000 हून अधिक विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहोचले आहेत.

**अभिषेक सारनाथ
9096001708**

नालंदा अभियान कॅम्पसच्या विकासाचे नेतृत्व ते आहेत. एक पूर्णपणे निवासी, समुदाय-अनुदानित शैक्षणिक जागा नालंदा कॅम्पससाठी पूर्ण करण्यास समर्पित आहेत. सरांची दूरदृष्टी आहे की नालंदा अभियान कॅम्पसचे उद्दिष्ट केवळ प्रवेशापुरते मर्यादित न राहता, वंचित विद्यार्थ्यांसाठी समर्थनाची एक संपूर्ण परिसंस्था तयार करणे आहे. एक पूर्णपणे निवासी, विनामूल्य आणि सर्वसमावेशक शिक्षण जागा दरवर्षी 300 हून अधिक विद्यार्थ्यांना सहाय्य करण्याची क्षमता चिकित्सक विचार, प्रतिष्ठा आणि नेतृत्व यावर लक्ष केंद्रित करणे ज सामुदायिक सहभागावर आधारित एक हरित, शाश्वत कॅम्पस भारतात समान शिक्षणाचे एक अनुकरणीय मॉडेल करण्याची दूरदृष्टी सरांची आहे.
या सोबतच नवी दिल्ली येथील आकाश संजय खोब्रागडे स्वतः संशोधक तर आहेच पण सोबतच देशभर विविध भागात जावून उच्च शिक्षण घेण्याकरीता युवक युवतींना सातत्याने शिबीर आयोजित करून मार्गदर्शन करत आहेत, पावर पाईंट प्रेजेंटन ने दहावी व बारावी नंतर काय व कोणत्या क्षेत्रात प्रवेश घ्यावे व कुठे रोजगाराच्या संधी आहेत याबाबत सविस्तर मार्गदर्शन करत आहे. व डॉ. एस शेखर हे चेन्नई येथील वैज्ञानिक तर आहेच सोबतच तामिल नाडू येथील शेड्युड कास्ट ट्राईब मधील ग्रामीण भागातील विदयार्थ्यांमधये जनजागृतीचे काम करत आहेत.
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे मते शिक्षण हे वाघीणीचे दुध आहे व जो ते प्राशन करेल तो गुरगुरल्या शिवाय राहणार नाही. या प्रमाणे शिक्षणातून स्वतःचा समाजाचा व देशाचा उद्धार करण्याकरीता दीक्षाभुमी येथे 14 एप्रिल 2026 ला संध्याकाळी 6 वाजता युवा परिषदेस उपस्थित राहण्याकरीता युवक युवतींना आव्हाहन करण्यात येत आहे. ■ ■

पुतळे

अनंतायन

**ॲड. अनंत खेळकर
मो. 9370061677**

तो एक सुप्रसिद्ध मुर्तिकार होता. ऐकेदिवशी त्याच्या गावात दंगल उसळली होती. निमित्त होते महापुरुषाच्या पुतळ्यांची विटंबना. ही बातमी ऐकताच मुर्तिकार विचार करू लागला की 'ज्याप्रमाणे मी एक छोटासा कलावंत आहे त्याप्रमाणे परमेश्वर हा देखील सृष्टीतील सर्वात महान आणि सर्वश्रेष्ठ कलावंत आहे अशी सर्वांची धारणा आहे. परमेश्वराने आजवर माझ्यासारखेच कोट्यावधी जिवंत पुतळे निर्माण केले आणि त्यांना पृथ्वीवर पाठवले आहे. पण मी मात्र ज्या परमेश्वराने मानवाची निर्मिती केली आहे खुद्द त्या परमेश्वराच्या पुतळ्यांची निर्मिती करतो. आजवर मी हजारो पुतळे, मुर्त्या घडवल्या आहेत. पण मनात हा प्रश्न निर्माण होतो की, परमेश्वराने बनवलेले पुतळे आपसातच भांडतात. एकमेकांचा जीव घेतात. पण मी बनवलेल्या पुतळ्यांपुढे मात्र का नतमस्तक होतात? या जिवंत पुतळ्यांमध्ये मानवता कधी रूजणार? आज या जिवंत पुतळ्यांनी विज्ञानाच्या क्षेत्रात क्रांती घडवून आणली आहे. ते मंगळ आणि चंद्रावर देखील हजारो मैलाची ऊड्डाने करून पोहचले आहेत पण दोन इंच अंतरावर असलेल्या छातीच्या आत जर पोहचले आणि आपल्या मनाला हा प्रश्न विचारला की, आपण जे करीत आहोत ते मानवाच्या कल्याणासाठी केलेले कार्य आहे का? हा हिंसाचार, जातीयवाद, धर्मवाद यातून आपण काय साध्य करणार आहोत? 'गिरेबां को दामन से मिलाओ पहले, इमान को इमान से मिलाओ पहले, ऐ चाँद को जमीं से मिलानेवालों, इन्सान को इंसान से मिलाओ पहले 'ही भावना कुणीतरी त्यांच्या अंतःकरणात बिंबवणार का? हाच विचार सतत माझ्या मनाला बोचत असतो. तेव्हा पाखरांकडून तरी आपण हा बोध घ्यावा की पक्षी एकमेकांचे पंख कुरतडत नाहीत तर तर ते एकसोबत उडतात. या पक्षांचे गित ऐकायचे असेल तर पिंजरा खरेदी न करता वृक्षारोपण करावे. तसेच माणसाने देखील जातपात, धर्माचे पिंजरे न लावता जर मानवतेच्या वृक्षाचे रोपण केले तर सर्वजण सुखी समाधानी होतील. 'क्या बनाने आए थे, और क्या बना बैठे, कहीं मंदिर बना बैठे, तो कहीं मस्जिद बना बैठे, हमसे तो अच्छी है ये जात परिंदों की, कभी मंदिर पे जाके बैठे, तो कभी मस्जिद पे जाके बैठे. ■ ■

स्वराज्य - सत्ता नव्हे, लोककल्याणाची संकल्पना

346 व्या स्मृतिदिनानिमित्त...

छत्रपती शिवाजी महाराज हे प्रजाहितदक्ष, धर्मनिरपेक्ष आणि लोककल्याणकारी राज्यव्यवस्था उभी करणारे अत्यंत धाडसी व दूरदृष्टीचे शासक होते. त्यांच्या कारकिर्दीत अन्याय, अत्याचार आणि गैरव्यवहार यांना कोणतीही जागा नव्हती. स्वराज्य ही त्यांच्यासाठी केवळ सत्ता मिळवण्याची प्रक्रिया नव्हती, तर ती रयतेच्या सुख, सुरक्षितता आणि सन्मानासाठी उभी केलेली व्यापक संकल्पना होती.

शिवरायांच्या राज्यात शेतकरी, कष्टकरी, कामगार आणि सामान्य जनतेच्या हिताला सर्वोच्च प्राधान्य होते. शत्रूंनी रयतेच्या शेतीला किंवा संपत्तीला हात लावल्यास कठोर शिक्षा दिली जाईल, अशी ताकीद त्यांनी दिली होती. महिलांच्या सन्मानाबाबतही त्यांनी अत्यंत कठोर धोरण अवलंबले. कोणत्याही स्त्रीवर अत्याचार करणाऱ्याला कडक शिक्षा देण्याची त्यांची भूमिका होती. त्यामुळेच शिवरायांना स्त्रीसन्मानाचे प्रतिक मानले जाते.
त्यांच्या जीवनावर जिजाबाई यांचे संस्कार आणि शहाजी राजे भोसले यांचे मार्गदर्शन यांचा मोठा प्रभाव होता. तसेच संत तुकाराम यांच्या अभंगांमधून मिळालेल्या नैतिक शिकवणीमुळे शिवरायांचे व्यक्तिमत्त्व अधिक परिपक्व झाले. 'परस्त्री आम्हा रखुमाई समान' हा तुकोबांचा विचार त्यांनी आचरणात आणला.
स्वराज्याची संकल्पना :- शिवरायांनी उभारलेले स्वराज्य हे भौगोलिक सीमा किंवा राजकीय सत्ता यापुरते मर्यादित नव्हते. ते समता, न्याय, बंधुता आणि नैतिकतेवर आधारित होते. या राज्यात प्रजेच्या सुरक्षेला, न्यायाला आणि आत्मसन्मानाला प्राधान्य होते. शिवराय प्रजेशी मुलाप्रमाणे वागत आणि त्यांच्या सुख-दुःखात सहभागी होत. त्यांच्या शासनात कठोर कायदे होते, परंतु ते तितकेच न्याय आणि लवचिकही होते. अन्याय करणाऱ्यांवर कठोर कारवाई केली जात असे, तर प्रामाणिक आणि कष्टकरी लोकांना संरक्षण दिले जाई. त्यामुळे स्वराज्य ही लोकांच्या विश्वासावर उभी राहिलेली व्यवस्था होती.

**संकलन : आकाश जाधव
मो. नं. 7720887372**

प्रेरणादायी कार्य आणि समतावादी दृष्टिकोन :- शिवरायांनी डोंगर-कपारीत राहणाऱ्या सामान्य मावळ्यांमध्ये आत्मविश्वास आणि स्वाभिमान जागवला. त्यांनी लोकांना एकत्र आणून स्वराज्याची उभारणी केली. 'जास्तीत जास्त लोकांना जोडणे' ही त्यांची कार्यपद्धती होती. त्यामुळेच स्वराज्य हे लोकशाही मूल्यांवर आधारित असल्याचे अनेक विचारवंत मानतात.
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनीही शिवरायांच्या राज्यकारभारातून प्रेरणा घेतल्याचे नमूद केले आहे. शिवरायांचे कार्य केवळ ऐतिहासिक नसून ते सामाजिक परिवर्तनाचे मार्गदर्शक आहे.
आधुनिक काळातील महत्त्व : आजच्या काळात शिवरायांच्या विचारांची गरज अधिक प्रकर्षाने जाणवते. समाजात वाढणारी विषमता, अन्याय आणि नैतिक अधःपतन पाहता त्यांच्या लोककल्याणकारी आणि न्यायाधिष्ठित राज्यव्यवस्थेचा आदर्श समोर ठेवणे आवश्यक आहे.
महात्मा ज्योतिराव फुले यांनी शिवरायांना गुरू मानले, हे त्यांच्या कार्याच्या महानतेचे प्रतिक आहे. शिवरायांनी विविध सत्तांशी संघर्ष करत स्वराज्य उभे केले आणि सामान्य जनतेला स्वाभिमानाने जगण्याचा मार्ग दाखवला.
छत्रपती शिवाजी महाराजांचे स्वराज्य हे केवळ इतिहासातील घटना नाही, तर ते एका नव्या विचारयुगाचा प्रारंभ आहे. त्यांनी दिलेला संदेश स्पष्ट आहे, सत्ता ही लोकांसाठी असावी, लोकांवर नव्हे.
आज गरज आहे ती त्यांच्या विचारांना आचरणात आणण्याची. स्वाभिमान, न्याय, समता आणि लोककल्याण या मूल्यांवर चालणारा समाज निर्माण करणे हीच शिवरायांना खरी अभिवादन ठरेल. 'शिवराय म्हणजे धैर्याचा सागर, स्वाभिमानाचा दीपस्तंभ आणि रयतेचा खरा आधार.' ■ ■

माणूस 'घडविण्याचे' बळ

गोंदिया जिल्ह्यातील एका जिल्हा परिषदेच्या वरिष्ठ प्राथमिक शाळेत उच्च श्रेणी मुख्याध्यापिका म्हणून नव्यानेच रुजू झालेल्या श्रीमती मुख्याध्यापिका या फार कडक शिस्तीच्या अन विद्यार्थी प्रिय शिक्षिका होत्या. त्यांचा वक्तशीरपणा वाखाणण्याजोगा होता. कारुण्य त्यांच्या कणाकणात ओतप्रोत भरलेले असे. मायेची माऊली प्रत्यक्ष तिथे आल्या होत्या. सकाळी भाजीपाला व इतर साहित्य घेऊन त्या शाळेला निघत. असा कोणताही दिवस नव्हता की त्या प्रार्थनेत हजर नसत.

कार्यालयीन वेळेतच त्या क्वचितच हजर नसत. आल्या आल्या मस्टरवर स्वाक्षरी करून गावात एक फेरी करत. शाळेत न येणाऱ्या विद्यार्थ्यांची आस्थेने विचारपूस करत. एखादा मुलगा शाळेत उशिरा आला. जेवण करून नाही आला तर आपला जेवणाचा डबा त्याला देत. एखाद्याला बरे वाटत नसले तर त्याला मायेने पोटाशी धरून आरोग्य केंद्रात नेऊन औषध करत असत. त्यांच्याबरोबर त्यांचे एखादेवेळी सहाय्यक शिक्षक पण असत. शाळेत आलेले विद्यार्थी नीटनेटके आले नसतील तर, आंघोळ केली नसेल तर त्याला शाळेतच नळाचे खाली बसवून आंघोळ स्वतःचे हाताने करून देत व वर्गात बसवत. हे करून झाल्यावर त्याची नीटनेटका न आल्याचे कारण विचारत. मुले शाळेत शंभर टक्के भरती झाली पाहिजे व शंभर टक्के शाळेत टिकली पाहिजे, शिकली पाहिजे. शाळेतील पट टिकविण्यासाठी घरभेटी घेऊन त्यांच्या समस्येवर काय उपाय करता येतील ते करण्याचा व ते सोडविण्याचा त्यांचा हातखंडा होता. हा परिपाठ सतत चालत असे. मुख्याध्यापिका बाई कडक शिस्तीच्या आणि बुद्धीमान असल्यामुळे त्या विद्यार्थ्यांना एके दिवशी एक अशी वेगवेगळी प्रार्थना शिकवीत. दररोज नवीन सुविचार : सोमवार ते बुधवार इंग्रजी, हिंदी, मराठी व एक दिवस इतर कोणतीही भाषा बोलायला शिकवीत असत. पाली भाषेतून शिक्षण व्हावे म्हणून कधी कधी पंचशिलाचे वाचन घेत असत. परंतु यावरून अविचारी लोक डोके वर काढत असत. तेव्हा त्या आपल्या परीने व मराठीतून त्याचे स्पष्टीकरण करून देत तेव्हा पालक समजून घेत. काही मुळातच हटकून काही बाही बोलत असत. पण बाईंनी शिक्षणाचा वसा घेतला असल्यामुळे त्या विद्यार्थी घडविण्याचे कार्य सतत करत. असे करता करता शिक्षणाचा हमी कायदा आला. पटसंख्या तपासणी व इतर बरेच काही कामे करावी लागत. एक वर्षी एक एम. पी. (मध्य प्रदेश) चा मुलगा शाळेत भरती झाला. RTE नुसार कोणत्याही मुलास शिकण्यापासून वंचित ठेवता कामा नये. म्हणून त्याला ॲडमिशन दिले गेले. तो काही दिवस दररोज शाळेत येत होता पण अचानक त्याने शाळेत येणे बंद केले. त्याच्या वर्ग शिक्षकाला घरभेटी घेऊन त्याचे कारण विचारण्यात आले तेव्हा असे कळले की त्याची आई व वडील विभक्त झाले आहेत. आई महाराष्ट्राची तर वडील एम.पी.चे आईला माहेरी पाठविले असल्याने आई काही दिवस राहिली व नंतर समजाविल्यावर ती पुन्हा नांदायला गेली. मग तो मुलगा आपल्या आईच्या आजीकडे राहू लागला. आजीचे गाव दुसऱ्या तालुक्यात होते. त्यामुळे तो शाळेत येत नव्हता. शाळा दुसऱ्या गावी असल्यामूळे सुद्धा त्याला अडचण येत होती. मग आता काय करावे असा सर्व शिक्षकांना घेऊन बाईंनी तोडगा काढण्याचे ठरविले. पुन्हा त्याच्या आजी घरी जाऊन विचारणा केली. तर कळले की तो दुसऱ्या तालुक्याच्या गावी राहतो. मग गावातील सरपंच साहेब, वर्ग शिक्षक आणि मुख्याध्यापिका बाई त्या दुसऱ्या गावी गेल्या व तेथून त्याला शाळेच्या गावी आणले. त्याला त्याच्या आजीजवळ दिले. त्यानंतर तो चार एक दिवस बरोबर शाळेत आला. त्यानंतर तो पुन्हा आला नाही. वर्ग शिक्षक जाऊन थकले. आजुबाजूचे विद्यार्थी थकले. शेवटी कोणता उपाय करावा सुचेना. एक तर मुले शिकली पाहिजे व ती टिकली पाहिजे कसे करावे, मोठ्ठा पेच निर्माण झाला. शेवटी आखरीचा उपाय म्हणून मुखाध्यापिका बाई त्याच्या घरी एका विद्यार्थ्यासोबत गेल्या.
पाहतात तर काय तो मुलगा फाटक्या कपड्यात, हात पाय भरलेले, काळाकुट्ट चेहरा, नाक शेंबडाने खरखटलेले, केस विस्कटलेले, नखे वाढलेली व त्यात माती भरलेली. त्याचा असा अवतार पाहून मन कळवळून गेले. ओकारी यायला लागली. पोटफूगी झाल्यासारखे वाटले. पण त्या बाईंनी त्याला तशाही परिस्थितीत जवळ बोलावले. त्याची मायेने इतंभूत चौकशी केली आणि ऐकल्यावर ढसाढसा रडायला लागली. काही कळेचना. मग बाईंनी पाढाच वाचला. त्या उभ्या झाल्या आणि म्हणाल्या पोरा ठीक आहे. ये इकडे. त्यांनी त्याला तेव्हाच तिथे शेजारी असलेल्या बोरिंग (बोअरवेल) वर नेले. त्याचे कपडे काढले त्याला चांगले बोअरवेल खाली बसवून आंघोळ करून दिली. केस विंचरून दिले. त्याला पुन्हा तेच कपडे घालून दिले आणि तंबी दिली उद्या मी तुझ्यासाठी शाळेचे गणवेश घेऊन येईल. तेल, कंगवा व खाऊ आणि वह्या आणून देईल. तू घरी राहू नको. उद्यापासून रोज माझ्याबरोबर शाळेत चालायचे. मग बाई नित्यनेमाने बस वरून उतरल्या की त्याचे घरी जात. त्याचे आंघोळ करून, केस विंचरून, पाउडर लावून गणवेश घालून त्याला शाळेत घेऊन जात. असे सतत वर्षभर एक तप बाईंनी पूर्ण केले. तेव्हा तो विद्यार्थी इयत्ता पाचवीत शिकत होता. त्यानंतर तो एक दिवसही घरी राहिला नाही आणि अभ्यासातही लक्ष देऊ लागला व पुढे पुढे तो वरच्या वर्गात प्रवेश करू लागला. आज तो आपला छानसा संसार थाटून उदरनिर्वाह करीत आहे. अशा मुख्याध्यापिका बाई पुन्हा मिळणे अशक्य आहे. ■ ■

(सत्य घटनेवर आधारित सत्य कथा आहे.)

**डॉ. उमाकिशोर
आंबेडकरी चळवळीचे अभ्यासक विचारवंत ज्येष्ठ साहित्यिक लेखिका राष्ट्रीय बहुजन स्त्रीवादी साहित्य परिषद (द्विभाषी) संस्थापिका अध्यक्षा
गोंदिया**

भारताचे जागतिक पातळीवरील धोरण, युद्ध नको मज बुद्ध हवा

भारतीय पौराणिक साहित्यात युद्धाच्या बाबतीत अनेक संदर्भ असले तरीही, भारतात बुद्ध काळापासून चालत आलेल्या इतिहासात, एक हिंसा आणि युद्ध या बाबतीत एक प्रबोधनात्मक दृष्टीकोन वाढीस लागला होता. मानवतावादी मुल्ये वाढीस लागली होती. बुद्धानंतर स्थापन झालेल्या धर्म, परंपरा या मध्ये, मानवता आणि अहिंसा यांचा दृष्टीक्षेप दिसून येतो. सम्राट अशोक सारख्या सम्राटाने शस्त्र खाली ठेवले होते, बुद्ध तत्त्वज्ञानाचा तो परिणाम झाला होता. म्हणून जगाने बुद्धांकडे शांततेचा अग्रदूत म्हणून पाहिले होते.

आजच्या घडीला आपण आणि आपला देश सुरक्षित आहे, आपल्या भूतपूर्व राजकीय धुरंधरानी सक्षम वहिवाट निर्माण करुन ठेवली आहे. त्यासाठी तथागत गौतम बुद्धांच्या मानवतावादी मुल्याचा उपयोग केला होता. अहिंसेचे तत्त्वज्ञान अंगीकारले होते. कितीतरी शतकानंतर सुद्धा गौतम बुद्धांच्या सारखे व्यक्तिमत्त्व या सृष्टीवर जन्माला आले नाही. म्हणून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी, गौतम बुद्धांच्या जीवनातील तत्त्वज्ञान भारतीय मानवतेला बहाल केले आहे. अलिप्ततावाद आपल्या देशाच्या धोरणाचे मुख्य सूत्र होय. भारताचे परराष्ट्र धोरण हे आजही याच सूत्रावरच सुरु आहे. दुसऱ्या महायुद्धानंतरचा काळ लक्षात घेऊन तात्कालीन राजकीय धुरंधरानीआशिया व आफ्रिकन राष्ट्रांच्या बांडुग परिषदेतील पंचशीय तत्वानुसार तात्कालीन प्रधानमंत्री पंडित जवाहरलाल नेहरू, अलिप्ततावादाची धोरणे दर्शविली. दुसऱ्या महायुद्धानंतर जगाची विभागणी अमेरिका व रशिया या दोन महासत्तांमध्ये झाली. या दोन महासत्तांमुळे जागतिक शांततेला धोका निर्माण होऊन शीतयुद्धाला सुरुवात झालेली होती. तात्कालीन प्रधानमंत्री पंडित जवाहरलाल नेहरु, राष्ट्रपती नासीर व मार्शल टिटो यांनी अलिप्ततावादी चळवळ मजबूत करण्याचा प्रयत्न केला होता. त्यांनी नवस्वातंत्र्य झालेली आशिया व आफ्रिका आणि दक्षिण अमेरिकेतील राष्ट्रांचा पाठिंबा मिळवलेला होता. यामुळेच शीतयुद्धाची तीव्रता कमी करण्यास मदत झाली.
अलिप्ततवादाचा अर्थ - पं. जवाहरलाल नेहरु म्हणाले होते की, अलिप्ततावद म्हणजे कोणत्याही जागतिक महासत्तापासून अलिप्तता होय. याचा सकारात्मक अर्थ म्हणजे युद्ध टाळण्यासाठी सैनिक महासत्तापासून अलिप्तता होय. कोणत्याही परिस्थितीत युद्ध परिस्थितीपासून जगाला वाचवणे ही आपली भावना असेल.
पं. जवाहरलाल नेहरुंची अलिप्ततावादी मांडणीः अलिप्ततावादाचे धोरण भारतीय परंपरेवर आधारलेले असून तथागत गौतम बुद्धांच्या व महावीरांच्या शांतता व अहिंसेच्या धोरणावर आधारलेले होते. पं. जवाहरलाल नेहरुंच्या मते, आशियायी देशांच्या स्वातंत्र्यासाठी भारत बांधील आहे. ते म्हणतात, 'आपण शांतता व स्वातंत्र्याच्या बाजूने भक्कमपणे उभे आहोत हे चांगले आहे आणि आपण ते चांगल्या हेतूने करत आहोत हे इतरांना समजावे आपण आशियायी देशांच्या स्वातंत्र्याच्या बाजूने आहोत व साम्राज्यवादाच्या विरोधात आहोत या म्हणण्याला अर्थ आहे. पं. जवाहरला नेहरुंच्या मते, कोणत्याही देशांची ताकद त्याच्या सैनिक शक्तीत नसून ती आर्थिक शक्तीत आहे आणि आर्थिक ताकदीसाठी औद्योगिकीकरण गरजेचे आहे. कोणत्याही सैनिकी महाशक्तीला पाठिंबा देवून देश शक्तिमान बनत नाहीतर देशाच्या समृद्धता त्यांची ताकद ठरते असे त्यांचे मत होते.
पं. जवाहरलाल नेहरुंच्या मते, तिसऱ्या जगातील देश सैनिक व आर्थिकदृष्ट्या दुर्लभ आहेत. म्हणून अलिप्ततावाद स्वीकारुन आपले स्वातंत्र्य सार्वभौमत्व टिकवण्याशिवाय त्यांना पर्याय नाही. त्यासाठी आंतरराष्ट्रीय संबंधासाठी त्यांनी पाच तत्वे सांगितलेली. इतरांच्या प्रादेशिक एकता व सार्वभौमत्वाचा आदर, अनाक्रमण, समानता व परस्पर फायदे, शांततामय सहजीवन, हस्तक्षेप करण्याचे धोरण!
1956 च्या आशिया-आफ्रिका राष्ट्रांच्या परिषदेतही तत्वे स्वीकारण्यात आली. पं.जवाहरलाल नेहरुंच्या मते, वैश्विक स्वातंत्र्य हे कोणत्याही एका वर्गाच्या प्राबल्यावर आधारलेले असू शकत नाही तर सामान्य माणसाच्या स्वातंत्र्यावर व त्यांच्या विकासाच्या संधीवर आधारलेले असते. यासाठी नवस्वतंत्र झालेल्या आशिया व आफ्रिका खंडातील देशांनी त्यांनी मैत्रीचा हात पुढे केलेला होता. प्रधानमंत्री पं. जवाहरलाल नेहरू अलिप्ततावादाचा स्वीकार करताना स्वतंत्र सार्वभौमत्वाचा पुरस्कार केला. या धोरणाने जगात शांतता येवून आंतरराष्ट्रीय संघर्षाची धार कमी होईल. याबद्दल ते ठाम होते. भारताच्या संदर्भात अलिप्तेचे धोरण स्वीकारण्यास अनेक घटक कारणीभूत होते. त्यापैकी महत्वाचे घटक म्हणजे भौगोलिक व राजकीयदृष्ट्या विचार करता नेहरूंना भारताच्या भौगोलिक परिस्थिती व स्त्रोताची पूर्ण जाणीव होती. भौगोलिकदृष्ट्या समृद्ध भारताने इतरांपुढे झुकण्याचे कारण नाही असे नेहरूंना वाटत होते. आर्थिक प्रश्न सोडवण्यासाठी भारताचे स्वतंत्र परकीय धोरण असावे या मताचे ते होते. कोणत्याही एका महासत्तेला पाठिंबा देऊन कोणताही देश आर्थिक मदत मिळवू शकत नाही असे त्यांचे मत होते. अलिप्तता धोरणाने आपण दोन्ही महासत्तांकडून आर्थिक मदत मिळवू शकतो. ही मदत कोणत्याही पूर्व अटीशिवाय व राजकीय दबावातून आलेली नसावी. भारताच्या औद्योगिक तांत्रिक मदत पश्चिमी देशाकडून मिळवू शकतो. यावर पं. नेहरुंचा विश्वास होता.
अलिप्ततावादी जगाची निर्मिती :- दुसऱ्या महायुद्धानंतर तिसऱ्या जगाची निर्मिती झाली. आशिया-आफ्रिका राष्ट्रातील राष्ट्रीयत्वाच्या भावनेमुळे इंग्लड, फ्रान्स व इतर वसाहतवाद्यांना आपल्या वसाहती गमवाव्या लागल्या. 1945 नंतर भारत, श्रीलंका, ब्रम्हदेश तसेच इतर 35 आफ्रीकन राष्ट्रे व अनेक दक्षिण अमेरिकन देश स्वतंत्र झाले व तिसऱ्या जगाची निर्मिती झाली. या तिसऱ्या जगातील देश आर्थिक पिळवणुकीमुळे मागास होते. त्यांच्यात अनेक सामाजिक व राजकीय समस्या होत्या. गतिमान आर्थिक विकास व राजकीय समस्या होत्या. गतिमान विकासासाठी त्यांनी शांततेची गरज होती. त्यांनी महासत्ता गटात सामील होणे टाळले.

त्यांनी शांतता व अहिंसेचा मार्ग स्वीकारला. तिसऱ्या जगातील देशांनी शीतयुद्धात सामील न होता अलिप्ततावादी धोरणाचा स्वीकार केला. युरोप व अमेरिकेने मानवी प्रगतीचे नवे टप्पे गाठले आहेत व त्याप्रमाणे तिसऱ्या जगातील देशांचा विकास होणे अपेक्षित आहे. याकरीता अलिप्ततावादाची निर्मिती करण्यात आलेली होती. जगात शीतयुद्धानंतर कदाचित अणुतंत्रज्ञान प्रगतीमुळे अणुयुद्ध होईल. यामुळे जागतिक शांतता व सहकार्य वाढवण्याचे व टिकवण्याचे महत्वपूर्ण भूमिका तिसऱ्या जगातील देश पार पाडू शकतील. याकरीता पं. नेहरूंना अलिप्ततावाद अपेक्षित होता. पं. नेहरु म्हणतात, 'आज अलिप्त राष्ट्रे त्यांचे राजकीय, आर्थिक व सामाजिक प्रश्न शांततामय मार्गाने सोडवू इच्छितात. प्रगतीसाठी शांतता आवश्यक आहे. अलिप्त राष्ट्र आपले स्वतंत्र्य व सार्वभौमत्व अबाधित ठेवून आर्थिक व्यवस्था निर्माण करु शकतात.
पं. जवाहरलाल नेहरूंची अलिप्ततावादी संकल्पना : पं. जवाहरलाल नेहरु हे भारताच्या परराष्ट्रीय धोरणाचे प्रमुख शिल्पकार मानले जातात. भारताबरोबर अनेक आशियायी व आफ्रीकन देश स्वतंत्र झालेली होती. त्या देशांच्या स्वातंत्र्याचे व सार्वभौमत्वाचे रक्षण भारताच्या अलिप्ततावादाचे धोरणाने झाले पाहिजे असे नेहरुंचे होते. नवस्वतंत्र देशांनी आपल्या देशावर आक्रमण व्हावे अशी अपेक्षा होती. त्यामुळे भारताला आपला सर्वांगिण विकास करता येईल. शिवाय भारतीय स्वातंत्र्याला व लोकशाहीला अंतर्गत धोक्यापासून संरक्षण मिळेल. त्यावेळचे प्रधानमंत्री पंडित जवाहरलाल नेहरु असे म्हणतात की, कोणत्याही देशातील अंतर्गत धोरण आणि परराष्ट्रीय धोरण या दोन्हीचा आद्य हेतू देशाचे आणि देशांतर्गत जनतेचे हिस साधण्याचे असतो. त्यादृष्टीने संरक्षण विषयक धोरण, भौगोलिक, लोकमत आणि आपल्या परंपरा सगळेच विचारात घ्यावे लागते. एकदा लोकसभेत नेहरु म्हणाले की, भारताला स्वतःचे प्रश्न सोडवायचे आहेत आणि हे प्रश्न सोडवतानाच स्वातंत्र्य जपायचे आहे. जगात चालू असणाऱ्या संघर्षात आम्हांला गुंतावयाचे नाही. भारतीय राजकारणी व्यक्तीत्वाला. जागतिक शांतता अपेक्षित होती. याकरीता अंतर्गत शांतता बरोबर बाह्य शांततापण अपेक्षित होती. याकरीता सीमेवरील सीमाबाह्य देशांत शांतता राखण्यासाठी अनेक देशांना अलिप्ततावादी धोरणात समाविष्ट करणे नेहरुंना अपेक्षित होते. भारताला यामुळे शांतता व सहकार्य लाभून देशांचा सर्वांगिण विकास करणे शक्य होईल व अधिक काळ देशांचा सामाजिक, आर्थिक, औद्योगिक व सर्वांगिण विकास करणे अधिक सोईचे होईल. अलिप्ततावाद हे नकारात्मक भमिका सोईचे होईल. अलिप्ततावाद हे नकारात्मक भूमिका नव्हे ती एक भारताच्या व जगाच्या प्रगती, समृद्धीचा विचार करणारी विधायक दृष्टिकोन आहे. जगातल्या इतर सर्व राष्ट्रांच्या शांतता आणि समृद्धी बरोबरच भारताच्या प्रगतीची वाटचाल होणारे आहे. हा आंतरराष्ट्रीय दृष्टीकोन भारतीयांनी अंगिकारला पाहिजे असे प्रधानमंत्रींना वाटे. आशिया व आफ्रिकेतील राष्ट्राचे दीड-दोनशे वर्षे प्रचंड प्रमाणात शोषण केलेले होते. साम्राज्य सत्तेपासून पुष्कळच मानहानी आणि वित्तहानी आशिया-आफ्रितील राष्ट्रांनी सहन केलेली होती. या राष्ट्रांतून परस्परांबाबत धर्म संस्कृतीच्या जुन्या परंपरासह समान गुलामगिरीच्या विरुद्ध लढण्याच्या नव्या परंपरा होत्या. समान हितसंबंधाची त्यांना जाणीव होती. राष्ट्रीय स्वातंत्र्याच्या जाणीवेचा साम्राज्यवाद विरोधी मनोवृत्तीचा सारखेपणा या राष्ट्रांमध्ये होता व आहे असे तात्कालीन प्रधानमंत्री यांना वाटे, म्हणून या देशांनी अधिक अधिक जवळ येऊन अलिप्ततावादाची चळवळ घट्ट केली पाहिजे. भारतीयांनी ब्रिटिशांकडून मिळालेली गुलामगिरीची वाईट वागणूक पं. नेहरु कधीच विसरलेले नव्हते.

**अरुण वाघ
मो.92232 03545**

स्वातंत्र्यानंतर अमेरिका व रशिया या गटातील संघर्षात भाग न घेता भारत, आशिया व आफ्रिकेन देशाने पुढे अनेक प्रश्न आहेत. ते सोडवण्यासाठी आपली शक्ती खर्ची करावी असे नेहरूंना अपेक्षित होते. भारतात लोकशाही आहे. स्वतःचे संविधान आहे. सार्वभौमत्व टिकवण्यासाठी,जगातील दोन्ही गटातील संघर्षात भाग न घेता आपले देशांचे प्रश्न सोडवण्याचे प्रामाणिक प्रयत्न आपण करावे असे तात्कालीन राजकीय धुरंधराना अपेक्षित होते. भारताची भूमिका,अलिप्तता धोरणात शीतयुद्धाची तीव्रता कमी करणे, तिसऱ्या जगातील देशांना तिसरा पर्याय देण्यासाठी नेहरुंनी अलिप्तता धोरण स्विकारले. दोन महासत्तांनी चालू केलेल्या लष्करी करारात सामील न होणे, त्यांच्या मते, अलिप्तता धोरणाने देशाचे सार्वभौमत्व व स्वातंत्र्य यांचे रक्षण करुन आर्थिक विकास साधता येईल. त्यांनी सकारात्मक अलिप्ततावादाने साम्राज्यवाद, वसाहतवाद व वंशभेदाचा सातत्याने विरोध केला. त्यांनी आशिया व आफ्रिकन राष्ट्रांचा एकीचा पाठपुरावा केला. दोन्ही महासत्तांशी समान अंतर ठेवतानाच अमेरिका गटाची लोकशाही प्रभावी व रशिया गटाच्या समाजवाद त्यांना आवडला. पं. नेहरुंचे अलिप्तता धोरण स्वावलंबनाचे व आर्थिक विकासावर आधारित होते. अलिप्ततावादी संघटना चळवळ ही प्रामुख्याने शीतयुद्धाच्या पार्श्वभूमीवर अस्तित्वात आली. शीतयुद्ध, वंशवाद व वसाहतवादाला विरोध या उद्दिष्टांच्या पूर्ततेसाठी ही चळवळ होती. पण आजच्या समस्या जवळपास संपलेल्या आहेत. त्यामुळे ही चळवळ आजच्या काळात कालबाह्य ठरलेली आहे असा युक्तीवाद केला जातो. पण एक गोष्ट आपण लक्षात घेतली पाहिजे की अलिप्ततावादी संघटनेचा दोन दृष्टिकोनातून विचार करावा लागेल, एक म्हणजे अलिप्ततावाद एक चळवळ व अलिप्ततावाद एक विचार. भारताच्या बाबतीत आजही अलिप्ततावाद परराष्ट्र धोरणाचा गाभा आहे. त्यामुळेच भारत इतर राष्ट्रांतील प्रश्न, शांततेच्या, चर्चेच्या मार्गाने सोडवणे संयुक्त राष्ट्र संघटनेला समर्थन देणे. ही तत्वे आजही भारत अनुसरुन आहे. परराष्ट्र धोरणातील स्वायत्तता हा अलिप्ततावादी विचारसरणीतील महत्वाचा मुद्दा आहे. भारतासह इतर देशासाठीही महत्वाचा आहे. त्यामुळे विचार म्हणून किंवा चळवळ म्हणून उद्दिष्टांमध्ये फारकत केल्यास अलिप्ततावादाची राजकीय स्वरुपाची उद्दिष्टे पूर्ण झाली आहेत. पण आर्थिक आणि सामाजिक उद्दिष्टे आजही साध्य झालेली नाहीत. तिसऱ्या जगातील देशांना आजही गरिबी, उपासमार, लोकसंख्या, निमजीवनस्तर, बेकारी, निरक्षरता अशा प्रकारच्या समस्या भेडसावत आहेत. आज अमेरिका एक धृवी विश्वरचना म्हणून उदयास येत आहे. त्याला प्रतिबंध करणे, अमेरिकेचा वाढता हस्तक्षेप थांबविण्यासाठी आज अलिप्ततावादी चळवळीची गरज भासू लागली आहे. त्याचप्रमाणे संयुक्त राष्ट्र संघटनेचे लोकशाहीकरण करणे गरजेचे आहे. आंतरराष्ट्रीय स्तरावर त्यासाठी मोठ्या प्रमाणावर प्रयत्न करावे लागणार आहेत आणि ते केवळ अलिप्ततावादी राष्ट्रांची संघटनाच करु शकते. त्यामुळे या चळवळीला महत्व अधिक आहे. ती कालबाह्य झाली आहे असे म्हणता येणार नाही.
तथागत गौतम बुद्ध म्हणतात, वेगळे करायला शिका. जीवनातून नाही, तर जे तुम्हाला थकवते त्यातून. अलिप्तता म्हणजे शीतलता नाही तर ती स्पष्टता आहे. ते म्हणजे समजून घेणे की तुम्ही चिकटून न राहता खोलवर काळजी घेऊ शकता, स्वतःला न गमावता पूर्णपणे प्रेम करू शकता आणि द्वेष न करता निघून जाऊ शकता. जे तुमच्यासाठी आहे ते टिकवण्यासाठी तुम्हाला रक्तरंजित क्रांती करण्याची आवश्यकता नाही. ■ ■

स्वाभिमानाचे स्मरणशिल्प ११५

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा पुतळा मौदा जिल्हा नागपूर

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे आमचे मुक्तीदाते असून शेजारी मैत्रेय बौद्ध विहार आहे. बुद्ध विहारात विविध कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात येते असते दिनविशेष कार्यक्रमाला मोठ्या प्रमाणात मौदा शहरातील नागरिक उपस्थित असतात.

संवाद मित्र, मुकुंद मेश्राम.
मो. 9923522083

यवतमाळमध्ये सत्यशोधक पद्धतीने आगळावेगळा विवाह सोहळा

यवतमाळ : बाळकृष्ण मंगलम येथे ईश्वरी शारदा निळकंठ काळे (पुणे) व चि. पलाश छाया राजेंद्र गुघाणे (यवतमाळ) यांचा विवाह पारंपरिक खर्चिक पद्धतीऐवजी सत्यशोधक विधीने अत्यंत उत्साहात संपन्न झाला. या विवाहाला सुमारे दीड ते दोन हजार नागरिकांची उपस्थिती होती. 'तू यावे तू यावे, बंधन तोडीत यावे' या क्रांतीगीताच्या लयीत वधू-वरांचे आगमन झाले. सम्राट बळीराजा, जिजाऊ, छत्रपती शिवाजी महाराज, ज्योतीराव फुले, सावित्री बाई फुले, छत्रपती शाहू महाराज, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, बिरसा मुंडा यांच्या प्रतिमांना अभिवादन करून विधीची सुरुवात झाली.सत्यशोधक प्रबोधन महासभेचे किशोर ढमाले यांनी सत्यशोधक विवाहाची पार्श्वभूमी मांडली, तर अभ्यासक डॉ. अशोक चोपडे यांनी ऐतिहासिक संदर्भ देत या पद्धतीचे महत्त्व स्पष्ट केले. प्रा. काशीनाथ लाहोरे व सुनिता खंडाळे यांनी वधू-वरांना शपथ दिली. विवाहात वधू-वरांनी परस्परांना अंगठी घालून समता, परस्पर सन्मान व सहजीवनाच्या प्रतिज्ञा केल्या. 'दोघांच्या मतांनी संसार करू या, समतेने ममतेने प्रेमाने राहू या' या ओवीतून समानतेचा संदेश देण्यात आला. सत्यशोधक विधी बाबा बिडकर यांनी पार पाडला, तर अखंड गायन अनुज हुलके यांनी केले. वधू-वरांची भावंडे डॉ. प्रणिता काळे व मंथन गुघाणे यांनी आभार मानले. यावेळी माजी आमदार ख्वाजा बेग, तसेच कपिल थुटे (वर्धा), गिरीधर कोठेकर (हिंगणघाट), विलास काळे, बाळासाहेब गावंडे (यवतमाळ), संतोष अरसोड (नेर), सविता हजारे (यवतमाळ) यांच्यासह अनेक मान्यवर उपस्थित होते. उपस्थित मान्यवर व नातेवाईकांनी वधू-वरांवर पुष्पवृष्टी करून त्यांना भावी आयुष्यासाठी शुभेच्छा दिल्या.

नागार्जुना अभियांत्रिकी महाविद्यालयात 'उल्हास-2026' क्रीडा महोत्सवाचा प्रारंभ

सातनवरी (नागपूर) : मैत्रेय शैक्षणिक संस्थेद्वारे संचलित नागार्जुना इन्स्टिट्यूट ऑफ इंजिनीअरिंग, टेक्नॉलॉजी अँड मॅनेजमेंट (NIETM) येथे 'उल्हास-2026' या वार्षिक क्रीडा महोत्सवाचा शानदार उद्घाटन सोहळा उत्साहात पार पडला. महाविद्यालयाच्या प्रांगणात आयोजित या कार्यक्रमात विद्यार्थ्यांचा मोठा उत्साह पाहायला मिळाला.

या कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे विदर्भ क्रिकेट असोसिएशनचे मुख्य प्रशिक्षक व माजी रणजी खेळाडू Owais Talib होते. त्यांच्या हस्ते क्रीडा शपथ देऊन महोत्सवाचे उद्घाटन करण्यात आले. यावेळी त्यांनी विद्यार्थ्यांच्या जीवनात खेळाचे महत्त्व अधोरेखित करत खिलाडूवृत्ती जोपासण्याचे आवाहन केले. कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थान महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रा. रसिक उपाध्ये यांनी भूषविले. मंचावर क्रीडा समन्वयक प्रा. अश्विनी वाळ्दे, 'उल्हास-2026'चे संयोजक प्रा. मनिष थूल, क्रीडा विभाग प्रमुख प्रा. प्रकाश इंगळे, डॉ. नितीन श्रीगिरीवार व प्रा. मोहम्मद रफीउल्लाह आदी मान्यवर उपस्थित होते.

या क्रीडा महोत्सवात क्रिकेट, फुटबॉल, बास्केटबॉल, टेबल टेनिस, व्हॉलीबॉल, बॅडमिंटन, कॅरम, बुद्धिबळ (चेस) आणि ॲथलेटिक्स अशा विविध स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले आहे. या स्पर्धांमध्ये विद्यार्थी मोठ्या संख्येने सहभागी होत असून आपले कौशल्य सादर करत आहेत. मैत्रेय शैक्षणिक संस्थेचे अध्यक्ष अजय बी. वाघमारे, सचिव प्रदीप के. नगराळे व कोषाध्यक्ष कुलदीप पी. रामटेके यांनी कार्यक्रमाच्या यशस्वी आयोजनाबद्दल आयोजकांचे कौतुक करत सर्व सहभागी विद्यार्थ्यांना शुभेच्छा दिल्या. कार्यक्रमाच्या यशस्वीतेसाठी क्रीडा समन्वयक प्रा. अश्विनी वाळ्दे, निमंत्रक प्रा. मनिष थूल, क्रीडा प्रभारी प्रा. प्रकाश इंगळे तसेच सर्व शिक्षक व कर्मचाऱ्यांनी विशेष परिश्रम घेतले.

महत्वाचे

पारस एफजीडी प्रकल्पातील वाहन चालकांचे 8 एप्रिलपासून आंदोलन

पारस : पारस येथील एफजीडी (FGD) प्रकल्पातील पीडित वाहन चालकांनी आपल्या प्रलंबित वेतन व 'फुल अ‍ॅण्ड फायनल' थकबाकीच्या मागणीसाठी 8 एप्रिल 2026 पासून आंदोलन छेडण्याचा इशारा दिला आहे. महाराष्ट्र राज्य वीज निर्मिती रोजंदारी मजदूर सेनेचे केंद्रीय कार्याध्यक्ष भाई जी. एम. भालेराव यांनी प्रसिद्धीपत्रकाद्वारे ही माहिती दिली. केंद्र शासनाने 1 एप्रिल 2026 पासून नवीन कामगार संहिता (न्यू लेबर कोड) लागू करण्याचे निर्देश दिले असतानाही पारस एफजीडी प्रकल्पातील वाहन चालकांना न्याय मिळत नसल्याबद्दल त्यांनी तीव्र नाराजी व्यक्त केली आहे. सद्यस्थितीत पारस वीज केंद्राच्या कार्यक्षेत्रात सुरू असलेल्या एफजीडी प्रकल्पाचे काम अंतिम टप्प्यात आहे. या प्रकल्पात कार्यरत असलेल्या मे. अभि इंजिनिअरिंग कंपनीने वाहन चालक प्रवीण वानखडे आणि आशीष सोनोने यांना बदलीच्या कारणावरून कामावरून कमी केले आहे. मात्र, संबंधित कामगारांचे प्रलंबित वेतन तसेच मागील तीन वर्षांचा 'फुल अ‍ॅण्ड फायनल' पगार देणे ही कायदेशीर जबाबदारी असताना कंपनीकडून टाळाटाळ केली जात असल्याचा आरोप करण्यात आला आहे. संघटनेच्या म्हणण्यानुसार, कंपनीकडून पीडित वाहन चालकांची दिशाभूल केली जात असून, प्रकल्पाशी संबंधित अधिकारीदेखील या गंभीर प्रकरणात निष्क्रिय भूमिका घेत आहेत. महानिर्मिती मुख्यालयाच्या परिपत्रकानुसार कंत्राटदार व कंपनीवर नियमांचे पालन करण्याची जबाबदारी असतानाही वाहन चालकांच्या हक्कांची पायमल्ली होत असल्याचे भालेराव यांनी स्पष्ट केले.

पत्रकारांवरील गुन्हे मागे घेण्याच्या मागणीसाठी संविधान चौकात धरणे

नागपूर : डिजिटल माध्यमांचे पत्रकार विजय खवसे व मुकेश मोहन यांच्यावर दाखल करण्यात आलेले कथित खोटे गुन्हे तात्काळ मागे घ्यावेत, या मागणीसाठी मिशन बहुजन संघटनेच्या वतीने नागपूरच्या संविधान चौकात एकदिवसीय धरणे आंदोलन करण्यात आले. या आंदोलनात बहुजन समाज पार्टी, भीम आर्मी, वंचित बहुजन आघाडी, रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया तसेच विविध सामाजिक संघटनांनी सहभाग घेतला. आंदोलनकर्त्यांनी सांगितले की, विजय खवसे, जे डब्ल्यू एच न्यूजचे मुख्य संपादक आहेत, यांनी पत्रकार परिषदेत शहरातील अवैध धंद्यांबाबत प्रश्न उपस्थित केल्यानंतर त्यांच्यावर विविध पोलीस ठाण्यांत गुन्हे दाखल करण्यात आले. गेली 25 वर्षे पत्रकारिता करणाऱ्या खवसे यांच्या अभिव्यक्ती स्वातंत्र्यावर दबाव आणण्याचा प्रयत्न होत असल्याचा आरोप करण्यात आला. तसेच राजस्थानचे डिजिटल इन्फ्लुएंसर मुकेश मोहन यांच्यावर केंद्रीय मंत्री Nitin Gadkari यांनी 50 कोटींचा मानहानीचा दावा दाखल केल्याबाबतही निषेध व्यक्त करण्यात आला. 'सत्य मांडणे हा गुन्हा आहे का?' असा सवाल यावेळी उपस्थित पत्रकारांनी केला. या आंदोलनात मिशन बहुजन संघटनेचे अध्यक्ष राकेश धारगावे, उपाध्यक्ष निहाल पाटील, सचिव धीरज गणेर, बसपाचे प्रदेश मीडिया प्रभारी उत्तम शेवडे, वंचित बहुजन आघाडीचे नेते राजेश जंगले, भीम आर्मीचे नेते अंकित राऊत, आरपीआयचे यशवंत तेलंग तसेच डिजिटल माध्यमांचे पत्रकार अमित वांद्रे, भीमराव लोणारे, सुदर्शन गोडघाटे, तिलकचंद टेंभूर्णे, दिनेश घरडे, गजानन ढाकुलकर, अशोक माटे, नितीन वासनिक यांच्यासह अनेक प्रतिनिधी उपस्थित होते. आंदोलनकर्त्यांनी विजय खवसे व मुकेश मोहन यांच्यावर दाखल केलेले गुन्हे तात्काळ मागे घेण्याची मागणी करत, पत्रकारांच्या अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याचे संरक्षण करण्याची गरज अधोरेखित केली.

निधन वार्ता

हरीश गाडगे

नागपूर : स्वालबीनगर, नागपूर. येथील रहिवाशी हरीश गाडगे (वय 75) यांचे अल्पशा आजाराने निधन झाले. ते आंबेडकरी चळवळीतील सक्रिय कार्यकर्ते होते. आंबेडकर साहित्य वाचत राहने हि त्यांची आवड होती. काही मासिकातून त्यांचे बोधिसत्व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि क्रांती सुर्य महात्मा ज्योतिबा फुले यांचे वरील लेख सुद्धा प्रसिद्ध झाले. महावितरण मध्ये नोकरीवर असताना त्यांना उत्कृष्ट कर्मचारी पुरस्कार मिळाला होता. त्याचे मागे पत्नी आणि दोन मुली व मोठा आप्त परिवार आहे.

नरेश वाहणे यांचा सत्कार साजरा

नागपूर : रिपब्लिकन मुव्हमेंटचे राष्ट्रीय अध्यक्ष नरेशभाऊ वाहणे यांचा 59 वा वाढदिवस समुहघोष मैत्री परिवारातर्फे उत्साहपूर्ण वातावरणात साजरा करण्यात आला. हा कार्यक्रम कर्मवीर हरिदासजी आवळे स्मृती परिसरात पार पडला. या प्रसंगी कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी भन्ते नाग दिपंकर महास्थविर होते, तर प्रमुख उपस्थिती म्हणून भारतीय बौद्ध महासभेचे राष्ट्रीय महासचिव शंकर ढेंगरे उपस्थित होते. कार्यक्रमात नरेश वाहणे यांचा शाल व पुष्पगुच्छ देऊन सत्कार करण्यात आला. उपस्थित मान्यवरांनी त्यांच्या सामाजिक, राजकीय आणि बौद्ध चळवळीतील कार्याचा गौरव करत त्यांना पुढील वाटचालीसाठी शुभेच्छा दिल्या. या वाढदिवस समारंभात संजय फुलझेले, सुरेश पाटील, वैध, एन. टी. मेश्राम, उमेश बोरकर, संजय मोहिले, संपत वंजारी, भगवान गजभिये, पुष्पराज तिडके, दर्शन सहारे, सुनील शेंडे, विलास नितनवरे, संजय सोमकुवर, अशोक नगरारे, विरेंद्र मंडपे, मनोहर गायकवाड, जयप्रकाश भिवगडे, नरेश महाजन, अजय वासनिक, प्रदीप वागदे, ईश्वर सूर्यवंशी, चंदुभाऊ गोटे, बाळूमामा कोसमकर, योगेश लांजेवार यांच्यासह अनेक कार्यकर्ते व सभासद मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे वातावरण उत्साहपूर्ण व प्रेरणादायी होते. उपस्थितांनी एकत्र येऊन समाजकार्याची प्रेरणा घेत, संघटन बळकट करण्याचा निर्धार व्यक्त केला.

स्वयंदिप बुद्ध विहारात दिवंगत भजन मंडळ कलाकारांना भावपूर्ण श्रद्धांजली

नागपूर (हिंगणा रोड) : दि बुद्धिस्ट सोसायटी ऑफ इंडिया, शाखा सिम टाकळी यांच्या वतीने संचालित स्वयंदिप बुद्ध विहार, धम्मदूत अनागारीक धम्मपाल धम्मकुटी येथे प्रिय बालक भजन मंडळ परिवारातील दिवंगत गायक व वादकांना भावपूर्ण श्रद्धांजली अर्पण केली. या कार्यक्रमाला भदंत नागदीपंकर महास्थविर, अनिल मेश्राम, हरिदास बेलेकर, दिगांबर बनकर, भगवान शेंडे, श्रावण ऊके, अजय ऊके, भिमसेन तांबे, सुनिल मेश्राम आदी मान्यवर उपस्थित होते.

यावेळी उदयभान ऊके, चागुना शंभरकर, त्रिवेणी भांगे, रंगराव ऊके, निंबुना ऊके, ऊरकुडा ढोले, देवराव हाडके, प्रकाश जामगडे, मधुकर खंडाळे, रामाजी बनकर, धनिराम नितनवरे, सुदाम नितनवरे, हिरामन नितनवरे, फत्तुजी नितनवरे, महादेवजी सोनटक्के, नागोराव सोनटक्के, सखाराम शेवाळे, कानुजी जामगडे, गोमाजी ढोले, नामदेव गेडाम, किसन मानकर, शंकर बागडे, गोविंदा राहाटे, पुंडलिक सूर्यवंशी, सिद्धार्थ गायकवाड, शंकर पक्किड्डे, जगन ढोले, गोदरुजी नितनवरे, भय्यालाल ढोके यांना आदरांजली वाहण्यात आली. उपस्थितांनी सांगितले की, या कलाकारांनी आपल्या गायन-वादनाच्या माध्यमातून बुद्ध व भीम गीतांचा प्रसार करत समाजप्रबोधनाचे मोठे कार्य केले. त्यांच्या कार्याची आठवण म्हणून त्यांच्या वारसांचा यावेळी सत्कार करण्यात आला. कार्यक्रमास मोठ्या संख्येने नागरिक उपस्थित होते.

'वेटिंग फॉर अ व्हिसा' एकपात्री नाटकाचे प्रभावी सादरीकरण

नागपूर : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जयंती निमित्त आयोजित प्रबुद्ध सांस्कृतिक सप्ताहातर्गत 'प्रबुद्ध रंगभूमी, नागपूर' (अखिल भारतीय प्रबुद्ध नाट्य परिषदेच्या अधिपत्याखाली) यांच्या वतीने काल दिनांक 4 एप्रिल 2026 रोजी 'वेटिंग फॉर अ व्हिसा' या एकपात्री नाटकाचे प्रभावी सादरीकरण करण्यात आले. या नाटकाचे मूळ लेखन डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे असून, त्याचे नाट्य रूपांतर कंवल भारती यांनी केले आहे. सम्यक नाट्य संस्था, लखनौ निर्मित या नाटकात कलाकार श्याम यांनी एकपात्री अभिनय सादर करून प्रेक्षकांना मंत्रमुग्ध केले.

कार्यक्रमाला नागपूरमधील रंगभूमी क्षेत्रातील अनेक मान्यवर उपस्थित होते. यामध्ये डॉ. निलकांत कुलसंगे, अशोक जांभुळकर, सारनाथ रामटेके, मिलिंद रामटेके, शीतल दोडके, लालजी श्रीवास, संजय खोब्रागडे यांचा समावेश होता. तसेच 'विश्वशांती बुद्ध विहार समिती'चे पदाधिकारी मिलिंद रामटेके, सुरेश कोचे, जनार्दन देशपांडे यांनीही कार्यक्रमाला उपस्थिती दर्शविली.

या नाट्यप्रयोगाच्या यशस्वीतेसाठी राजन गोंडाणे, रत्नपाल गोटेकर, सुनील शेंडे, प्रशांत शंभरकर, विनोद लोणारे, रूपाली पांतावने आणि शिल्पा मकेश्वर या कलाकारांनी मोलाचे सहकार्य केले. 'वेटिंग फॉर अ व्हिसा' या नाटकातून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जीवनातील सामाजिक विषमता, अन्याय आणि संघर्षाचे वास्तव प्रभावीपणे मांडण्यात आले. या सादरीकरणामुळे उपस्थित प्रेक्षकांना सामाजिक जाणीव आणि प्रबोधनाचा संदेश मिळाला.

ब्ल्यू क्लबतर्फे सभासदांचा गौरव

नागपूर : ब्ल्यू-क्लब : सोशल-फोरम यांच्या वतीने डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आंतरराष्ट्रीय विमानतळ परिसरातील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर इंटरनॅशनल एअरपोर्ट जवळील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या पुतळ्याजवळ सभासदांचा गौरव समारंभ उत्साहात पार पडला. कार्यक्रमाची सुरुवात विनायक हाडके यांच्या हस्ते बुद्ध वंदनेने झाली. त्यानंतर डॉ. बाबासाहेबांच्या पुतळ्याला माल्यार्पण करण्यात आले.

यावेळी ब्ल्यू क्लबचे नवनिर्वाचित अध्यक्ष विद्याधर सोनटक्के यांच्या 80 व्या वाढदिवसानिमित्त गुलाबाचे रोपटे देऊन सत्कार केला. तसेच इंजि. हिरामण वाघमारे यांच्या हिरकमहोत्सवी (75 वा) वाढदिवसानिमित्त पंचशील शेला व स्मृतिचिन्ह देऊन गौरव केला. ब्ल्यू क्लबचे कोषाध्यक्ष पुरुषोत्तम निमसरकार यांच्या 73 व्या वाढदिवसानिमित्त त्यांनाही रोपटे देऊन सन्मानित केले .

कार्यक्रमास मानव अधिकार संरक्षण मंच, नागपूरचे सचिव आशिष फुलझेले विशेष उपस्थित होते. त्यांनी राईट टू एज्युकेशन (RTE) कायद्याच्या अंमलबजावणीतील अडचणींबाबत सविस्तर मार्गदर्शन केले. बहुजन विद्यार्थ्यांसाठी 1 कि.मी. अंतराची मर्यादा हटवण्यासाठी त्यांनी न्यायालयीन लढा देऊन यश मिळवल्याचे त्यांनी सांगितले. त्यांच्या या सामाजिक कार्यासाठी ब्ल्यू क्लबतर्फे एच.आर.पी.एफ. ला 5000 रुपयांची आर्थिक मदत प्रदान केली.

कार्यक्रमात सुनील रंगारी, आ. विद्यासागर गवळी व सुनील वाकोडे यांनी गीत सादर करून रंगत वाढवली. कार्यक्रमाचे संचालन इंजि. अविनाश कठाणे यांनी केले. समारंभास बहुसंख्य सभासद उपस्थित होते. शेवटी सर्वांचे आभार मानून कार्यक्रमाची सांगता करण्यात आली तसेच उपस्थितांना मिठाई व अल्पोपहाराचे वितरण झाले. समारंभास बहुसंख्य सभासद उपस्थित होते. शेवटी सर्वांचे आभार मानून कार्यक्रमाची सांगता करण्यात आली तसेच उपस्थितांना मिठाई व अल्पोपहाराचे वितरण झाले. ब्ल्यू क्लबचे नवनिर्वाचित सचिव महेंद्र जिवणे व कोषाध्यक्ष सुनील पाटील यांनी या आयोजनात विशेष सहकार्य केले.

अध्ययन व संशोधन केंद्र स्थापनेचा निर्णय

नागपूर : सर्वधर्मीय ओबीसी महिलांचे स्वतंत्र अध्ययन व संशोधन केंद्र स्थापन करण्याचा महत्त्वपूर्ण निर्णय नागपुरात पार पडलेल्या बैठकीत सर्वानुमते घेण्यात आला. ही बैठक दैनिक बहुजन सौरभ, वंजारीनगर, नागपूर येथे आयोजित करण्यात आली होती.

बहुजन स्त्रीवादी विचारक डॉ. लता प्रतिभा मधुकर यांच्या नागपूर भेटीदरम्यान या बैठकीचे आयोजन करण्यात आले. यापूर्वी यवतमाळ येथे आंतरराष्ट्रीय महिला दिनानिमित्त आयोजित कार्यक्रमात त्यांनी ओबीसी महिलांसाठी स्वतंत्र अध्ययन व संशोधन केंद्राची गरज अधोरेखित केली होती. दलित, आदिवासी व भटके-विमुक्त महिलांची स्वतंत्र अध्ययन केंद्रे अस्तित्वात असताना ओबीसी महिलांसाठी अशी संस्था नसल्याची बाब त्यांनी मांडली होती. त्यानुसार महात्मा ज्योतिबा फुले द्विशताब्दी जयंती निमित्ताने असे केंद्र उभारण्याचा प्रस्ताव पुढे आला.

बैठकीचे संयोजन अध्यापक सुनीता काळे यांनी केले. त्यांनी बैठकीचा उद्देश स्पष्ट केला. याप्रसंगी डॉ. लता प्रतिभा मधुकर यांनी ओबीसी महिला अध्ययन व संशोधन केंद्राच्या स्थापनेचे ऐतिहासिक व सामाजिक महत्त्व सविस्तर मांडले. दैनिक बहुजन सौरभच्या निवासी संपादक संध्या राजुरकर यांनी ओबीसी महिलांसमोरील सद्यस्थितीतील आव्हाने आणि भविष्यातील दिशा स्पष्ट केली. यावेळी कल्पना मानकर यांनी संविधान जागर मोहिमेबाबत माहिती दिली, तर शुभांगी घाटोळे, छाया कुरुटकर व मीरा मदनकर यांनी आपल्या कार्याचा आढावा मांडला. रुबीना पटेल यांनी मुस्लिम ओबीसी व दलित महिलांमध्ये सुरू असलेल्या कार्याची माहिती दिली. डॉ. विलास काळे यांनी जातीनिहाय जनगणनेची गरज अधोरेखित केली. तसेच प्रा. डॉ. रमेश पिसे, भीमराजन नंदा, श्रीरंग मदनकर, गृहीत वरवाडे आदी कार्यकर्त्यांची उपस्थिती होती. चर्चेनंतर सर्वधर्मीय ओबीसी महिलांचे अध्ययन व संशोधन केंद्र स्थापन करण्याचा ठराव सर्वानुमते मंजूर करण्यात आला. या केंद्राच्या माध्यमातून ओबीसी महिलांच्या कार्याचा ऐतिहासिक अभ्यास, जुन्या व नव्या स्त्री अभ्यासकांचे लेखन समोर आणणे आणि संशोधनाधारित विचारमंथन करण्याचे ठरविण्यात आले. तसेच दर महिन्याला ऑनलाईन बैठक घेण्याचाही निर्णय घेण्यात आला. बैठकीत ओबीसी जातीनिहाय जनगणना तातडीने करण्यात यावी व जनगणना फॉर्ममध्ये जात कॉलम समाविष्ट करावा, स्थगित यूजीसी विधेयक त्वरित लागू करावे, महात्मा ज्योतिबा फुले द्विशतक जयंती निमित्त राज्यभर व्याख्याने व कार्यक्रम आयोजित करावेत, महाराष्ट्र राज्य महिला आयोगाच्या अध्यक्षपदी समतावादी व अनुभवी स्त्रीवादी नेतृत्वाची नियुक्ती करावी तसेच नारी शक्ती वंदन विधेयकात ओबीसी महिलांना स्वतंत्र आरक्षण द्यावे, असे महत्त्वपूर्ण ठरावही पारित करण्यात आले. अहवाल लेखन सुनीता काळे व डॉ. लता प्रतिभा मधुकर यांनी केले

बैठकीचा समारोप 'समतेच्या वाटेने तू खणकावीत पैंजण यावे' या प्रेरणादायी गीताने करण्यात आला.

समता, बंधुता व शांततेसाठी आंबेडकरवाद्यांनी एकजूट व्हावे : डॉ. सुनील रामटेके

व्हिएतनाम (हनोई) : जागतिक आंबेडकरवादी साहित्य परिषदेच्या वतीने आयोजित 6 वे आंबेडकरवादी विश्व साहित्य संमेलन व्हिएतनामची राजधानी हनोई येथे उत्साहात पार पडले. या संमेलनाचे अध्यक्ष Sunil Ramteke यांनी आपल्या अध्यक्षीय भाषणात समता, बंधुता आणि वैश्विक शांततेसाठी जगभरातील आंबेडकरवाद्यांनी एकजूट होण्याचे आवाहन केले.

डॉ. रामटेके म्हणाले की, समता, स्वातंत्र्य, बंधुता, करुणा, दया, मैत्री, न्याय आणि शांती ही आंबेडकरवादाची मूलतत्त्वे असून ती साहित्याच्या माध्यमातून अधिक प्रभावीपणे रुजवणे आवश्यक आहे. 1956 नंतर बौद्ध धम्म स्वीकारल्यामुळे भारतीयांचे वैश्विक नाते अधिक बळकट झाले असून, आंबेडकरवादी विचारांना जगभरात स्वतंत्र ओळख निर्माण करणे गरजेचे आहे, असे त्यांनी स्पष्ट केले.

या प्रसंगी मंचावर डॉ. दीपक खोब्रागडे, डॉ. गुरुस्वामी, डॉ. राजेश गायकवाड, डॉ. जगन कऱ्हाडे, के.पी. वासनिक, एम.एच. मकवाना, प्राचार्य डॉ. वैशाली प्रधान, कथाकार नागनाथ पाटील उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक ॲड. भूपेश पाटील यांनी केले, तर संचालन डॉ. अनिल काळबांडे यांनी केले. संमेलनात विविध विषयांवरील परिसंवाद, कवी संमेलने तसेच दिल्ली येथील आंबेडकरवादी महिला संघाच्या सांस्कृतिक कार्यक्रमांची मेजवानी होती. या संमेलनात अनेक महत्त्वपूर्ण ठराव पारित करण्यात आले. त्यामध्ये जातीय हिंसा व विशेषतः दलित स्त्रियांवरील अत्याचारांचा निषेध, जातीव्यवस्थेच्या उच्चाटनासाठी जागतिक पातळीवर प्रयत्न, वंचित घटकांवरील अन्यायाविरोधात आवाज, पर्यावरण संरक्षणासाठी कठोर उपाययोजना, युद्धविरोधी भूमिका आणि जागतिक शांततेसाठी सर्व राष्ट्रांनी शस्त्रनिर्मूलन करावे, यांसारख्या मुद्द्यांचा समावेश होता.

चला आपला बहुजन सौरभ बलशाली करू या !

आपल्या बहुजन समाजातील महापुरुषांच्या विचारांवर आपण सर्व क्षेत्रांत उल्लेखनीय कामगिरी केली आहे. त्यांच्या जयंती निमित्त आपण वैयक्तीक अथवा मित्रांच्या/ संस्था/संघटनेची शुभेच्छा जाहिरात स्वरूपात देऊन दैनिक बहुजनसौरभला आर्थिक सहकार्य करावे!

वर्तमानपत्रात बातम्या, लेख, कथा, कविता हवे असते तसेच जाहिराती गरजेच्या असतात हे लक्षात घेऊन आपण आपल्या कुटुंबातील सदस्याचे जयंती-स्मृतीदिन, वाढदिवस, सण, उत्सव, व्यवसाय, उत्पादने इत्यादी अनेक बाबतीत आपल्या समाजातील उद्योजक व व्यवसायिक यांनी जाहिरात देऊन किंवा जसे शक्य आहे तसे आर्थिक मदत केली तरच आपण आपलाच मिडीया बलशाली करू शकतो!

मुख्य संपादक, दैनिक बहुजन सौरभ

बहुजन सौरभ प्रकाशक, संपादक, मालक, मुद्रक सिध्दार्थ जीवन कांबळे यांनी देश प्रेस पब्लिकेशन, E-30/2, इंडस्ट्रीयल एरिया, सोनेगाव (सीम), हिंगणा, एम.आय.डी.सी., नागपूर - 440016 येथे मुद्रित केले व 9/2, स्वराज कॉलनी, मेडिकल कॉलेजच्या मागे, नागपूर-440027, येथे प्रकाशित केले. **RNI No. MAHMAR 2020/84035** Printed, Owner by Siddharth Jiwan Kamble, Publisched at 9/2 Swaraj Colony, Behind Medical College, Nagpur 440027, Printed at M/S Desh Publication, E-30/2, Industrial Area, Sonegaon (SEEM), Hingna, MIDC, Nagpur-440016, Editor Siddharth Jiwan Kamble Email: bahujansaurabh@gmail.com Mobile: 9422860648